

کتابچه‌ی جغرافیای ولایت نهاوند و خزل

اشاره

آن‌چه می‌خوانید برگرفته از جلد پنجم «مجموعه‌ی ناصری» است. این مجموعه که تاکنون ده مجلد آن حاوی ۱۶۳ کتابچه در بیش از ۱۲۰۰۰ صفحه شناخته شده به صورت نسخه‌های خطی با خط زیبای نستعلیق، نستعلیق شکسته و نسخ کتابت یافته و به صورت متن و حاشیه صحافی شده است. صفحات ۱۶۴ الف تا ۱۹۵ الف از جلد پنجم این مجموعه به بیان جغرافیای ولایت نهاوند و خزل اختصاص یافته است که به دستور شاهزاده عزالدوله در سال ۱۲۹۸ هجری قمری بدون ذکر کتابت آن تحریر پذیرفته است. تصویر نمونه‌ای از این نسخه خطی را ملاحظه خواهید کرد.

کتابچه‌ی جغرافیای یاد شده در دو فصل «نهاوند» و «خزل» تدوین شده است. با این توضیح که متن ولایت نهاوند مفصل‌تر است. اطلاعاتی مفید و کلی در مقدمه‌ی هر فصل آمده و سپس به تفکیک قرا و بلوکات نهاوند و قرای خزل به ترتیب حروف الفبا تشریح شده است.

اطلاعاتی که از این کتابچه‌ی جغرافیا به دست می‌آید به یک‌صدویست سال گذشته‌ی شهرستان نهاوند مربوط می‌شود و از این جهت ارزش تاریخی و فرهنگی فراوان دارد و صاحب‌نظران و پژوهشگران می‌توانند با بررسی محتوا و مقایسه‌ی آن با اطلاعات امروز این شهرستان به تحلیل‌های مستند و علمی دست یابند.

بخش تعلیقات این مجموعه به تشریح و توضیح اعلام جغرافیایی و تاریخی و لغات و اصطلاحات آن اختصاص یافته است. در استنساخ و چاپ محتوای کتابچه سعی شده است مطالب با ویرایش جدید و رعایت نشانه‌گذاری تدوین شود ضمن این‌که هرگونه اضافات الحاقی و توضیحی در داخل دو قلاب [] آمده است و در حفظ و انتقال مطالب متن، کمال دقت و امانت داری رعایت شده است. نقشه و نمودارهایی نیز همراه این مطالب چاپ شده که مرقعیت جغرافیای یک‌صدویست سال پیش و هم‌چنین روستاهای فعلی نهاوند و خزل را برای مقایسه و بررسی نشان می‌دهد.

این مجموعه با ارشاد و راهنمایی آقای دکتر جواد صفی‌نژاد شناسایی و در دستور کار

قرار داده شد. مؤسسه با سپاس و تشکر از ایشان امیدوار است برای فصل‌نامه‌های بعد هم چنان از اظهارات و رهنمودهای سودمند ایشان در شناخت بیشتر تاریخ و فرهنگ نهاوند بهره‌گیرد. آقای گودرز جلالوند کارشناس ارشد رشته‌ی جغرافیای دانشگاه تهران در تهیه‌ی تصویری از سند اصلی از موزه‌های کاخ گلستان و نیز تهیه‌ی نقشه و تعلیقاتِ اعلام جغرافیایی تلاش و سعی پیگیر داشت که از ایشان نیز سپاس‌گزاری می‌شود. هم‌چنین از آقای قاسمی مسئول محترم طرح و برنامه‌ی جهاد سازندگی نهاوند که اطلاعاتی مربوط به وضعیت راه‌های روستایی منطقه را در اختیار گذاشته‌اند تشکر می‌شود.

متن مابین شده‌ای از رساله‌ی نهاوند و خزل براساس استنساخ خانم زهرا سیداصغری فرد دانشجوی رشته‌ی جغرافیا از سوی آقای دکتر صفی‌نژاد برای مقایسه و مقابله در اختیار فصل‌نامه قرار گرفت که از این دانشجوی محترم نیز سپاس‌گزاری می‌شود. بازنویسی و مقابله‌ی دقیق این مجموعه تلاش دیگری است که هیئت تحریریه پی‌گرفته و امیدوار است محضول این پژوهش‌ها مورد استفاده‌ی علاقه‌مندان قرار گیرد.

کتابخانه ملی ایران
 کتب خطی
 دفتر ثبت و ضبط
 شماره ثبت: ۱۱۶۱
 تاریخ ثبت: ۱۳۰۴

تفسیر نامه
 حرف ن
 تفسیر نامه
 حرف و
 حرف و با و یا ندارد

کتابخانه وزارت معارف

موزه ملی ایران
 شماره ثبت: ۱۱۶۱
 تاریخ ثبت: ۱۳۰۴

موسسه مطالعات و تحقیقات علمی
 مرکز تحقیقات و نشر
 تهران

هو

کتابچه‌ی جغرافیای ولایت نهاوند و خزل که حسب‌الحکم بندگان حضرت اشرف امجد
ارفع اسعدی والا شاهزاده عزالدوله روحی فداه سیمت ترقیم و تحریر پذیرفته است به تاریخ شهر
صفرالمظفر ۱۲۹۸.

[فصل اول]

نهاوند از شهرهای قدیم است. در بعضی تواریخ «نوح آوند» می‌نویسند. از شهرهایی
است که حضرت نوح علیه‌السلام بنا فرمود و از کثرت استعمال، نهاوند مسمی شده. به هر
جهت از شهرهای قدیم است^(۱).

در سال بیست و یکم هجرت فتح نهاوند مرعربان رادست داد. سردار لشکر فارسیان
فیروزان و سرخیل لشکر اعراب نعمان بن مقرن مزی بود. لشکر فیروزان دوردور خندقی
عمیق داشتند. نعمان به صواب دید طلیحه بن خویلد دو کوچ باز پس داد. فیروزان این تدبیر
را بر عجز حمل نموده بر عقب مسلمانان رفت. سه روز جنگ کردند. تا این که نعمان کشته
گشت. لشکر عرب بر عجم چیره شدند. حدیقه‌الیمان بر حسب و صیت عمر خلیفه به جای
نعمان صاحب رایت گشت. فیروزان به دست قعقاع بن عمرو کشته شد. این شکست را عربان
«فتح الفتوح» نام نهادند. طلیحه بن خویلد و عمرو بن معدی کرب در معرکه‌ی نهاوند کشته
شدند. دینور و همدان بعد از این شکست مفتوح شد. قریه‌ی «سعدوقاص» و قریه‌ی
«معدی کرب» در نهاوند به اسم این دو نفر تا این زمان معروف است. اگر چه سعدوقاص در

۱ - (در حاشیه‌ی همین صفحه آمده است:) نهاوند نام شعبه‌ای است از موسیقی. امیر خسرو
گفته: فروگفت این غزل را در نهاوند / چنان کز سینه غم را بیخ برکند. نهاوند: «نه و آوند» به معنی شهر و آوند به
معنی ظرف. زیرا که در آنجا ظروف می‌ساخته‌اند. و نام ولایتی نیز در سیستان. یکی از شعرا در فتح آنجا و ممدوح
خود گفته است:

فتح نه و تشریف شه و مقدم نوروز

فرخنده بُود بر ملک عادلِ پیروز

آن سال از حکومت و سرداری عراق معزول شده بود. باشد به اسم سیدی دیگر از قوم نامیده باشند.

خواجه نظام الملک وزیر الب ارسلان و سلطان ملکشاه سلجوقی در چهار صد و هشتاد و پنج هجری که بر عقب سلطان ملکشاه به بغداد می رفت به زخم کارد ابوطاهر فدایی در نهاوند به رحمت ایزدی پیوست. جسد او به اصفهان نقل شد.

معامله‌ی کسبه و وجوهات نهاوند غالب با ایلات لرستان است که متاع خود را از قبیل روغن و گوسفند و گندم و شلتوک و زغال جهت فروش می آورند به شهرهای اطراف [که] نزدیک است. از نهاوند الی شهر بروجرده هفت فرسنگ است و از نهاوند الی دولت آباد ملایر شش فرسنگ است و از نهاوند الی تویسرکان هفت فرسنگ. از نهاوند الی کنگاور افشار هفت فرسنگ و از نهاوند الی خرم آباد لرستان هفده فرسنگ و از نهاوند الی کرمانشاهان بیست و یک فرسنگ و به همدان هجده فرسنگ.

شهر نهاوند در دامنه‌ی کوه شمالی نهاوند که سمت ملایر است رو به جنوب واقع است. الی اول خاک ملایر یک فرسنگ راه است. کوه فاصله مابین نهاوند و ملایر شرقی را سفید کوه و غربی را «آردشان» می نامند. چندان ارتفاعی ندارد. شهر نهاوند به شکل عقرب افتاده است. قریب چهار هزار خانوار است. همه شیعه‌ی خالص اثنی عشری هستند، مگر قریب هشتاد خانوار یهود که از قدیم در این ولایت بوده‌اند و توطن دارند. خانه‌های آن‌ها در وسط شهر است.

شهر نهاوند هفت محله است: ۱ - گلستان ۲ - چهار باغ ۳ - علی آباد ۴ - خرم آباد ۵ - قلعه نوه ۶ - پاقلعه ۷ - دو خواهران.

قلعه‌ی حکومت در وسط شهر سمت شمالی واقع است. تپه در وسط شهر بوده که قدیم هم در بالای او قلعه بوده است. در عصر سلطنت مرحوم مغفور جنت مکان خاقان خلد آشیان فتحعلی شاه قاجار نورالله مضجعه، نواب محمود میرزا حاکم نهاوند آن جا را قلعه‌ی حکومت قرار داده است. قریب هشتاد هزار تومان مخارج کرده است. قلعه‌ی محکمی ساخته قریب صد ذراع از شهر مرتفع است و مشرف بر همه‌ی خانه‌های شهر است. آب جاری، درخت و باغچه ندارد و چاه منبع دارد که قریب سی و پنج ذراع طناب می خورد که به آب می رسد. باگاویش و چرخ آب بالا می آورند جهت حمام و مصارف دیگر.

اما سمت شمالی این قلعه منهدم شده است و عمارات خراب افتاده است. مشهور است

که زیر این قلعه آب و دریاچه است. معتمّین این ولایت اظهار کرده‌اند که راهی از میان قلعه دارد که قریب شصت پله می‌خورد [تا] به آب می‌رسد. در آن جا دریاچه است. در هذِهِ السَّنَةِ امیرزاده محمد حسن میرزا نایب‌الحکومه‌ی نهاوند و خزل مبالغی مخارج نموده راه این جا را باز کرده. پله‌ی زیادی دارد [تا] به آب می‌رسد. شکاف سنگی معلوم است قدری آب این جا جمع شده بوده. چنین معلوم شد که سابقاً قبل از آن که شاهزاده محمود میرزا تعمیر کرده است این جا راه آبی بوده است که جهت ناامنی روزگار ساخته‌اند که در اوقات محصور شدن، آب از این جا بردارند که [از] بابت آب، عسرت جهت آن‌ها حاصل نشود.

هفت حصّام در محلات شهر نهاوند است. قریب ده مسجد دارد. معروف آن‌ها چهار مسجد است:

۱ - مسجد جامع که مسجد بسیار کهنه‌ی قدیمی است. منبر بسیار خوبی دارد که معروف است. حضرت امام حسن عسکری علیه السلام در این مسجد نماز خوانده‌اند. در میان شهر و بازار واقع است.

۲ - مسجد چهل ستون است که قُرب مسجد جامع است و مرتفع است [در] قیصریه. مرحوم محمود میرزا ساخته مسجد را [و] در بالای انبار و طویله‌ی قیصریه قرار دارد. حالا هم معمور و آباد است. [و در آن جا] نماز جماعت برپاست.

۳ - مسجد حاجی خدارحم است که معمور است و [در آن جا] نماز جماعت خوانده می‌شود.

۴ - مسجدی است که نزدیک خانه‌ی جناب امام جمعه‌ی نهاوند است. قدری مخروبه بود. این اوقات جناب میرزا فضل‌الله برادر زاده‌ی جناب میرزا محسن امام جمعه‌ی نهاوند مشغول تعمیر است.

مرحوم محمود میرزا قیصریه‌ی نهاوند را ساخته است. اطراف [آن] دکاکین بنا کرده است که غالب کتبه‌ی نهاوند در آن جا کسب می‌نمایند و به تصرّف و ملک‌ی نواب حاجی محمّد زمان میرزا پسر مرحوم محمود میرزا است. سایر اهالی نهاوند هم در شهر مزبور دکاکین دارند. اما دکاکین معتبر همان جنب قیصریه است.

سه باب کاروانسرا در نهاوند است:

۱ - قیصریه‌ی شاهزاده محمود

۲ - کاروانسرای مشهور به خیاط‌ها که قدیم است و خوانین شاملو بنا کرده‌اند [و در آنجا] تجّار معتبر توطن دارند .

۳ - کاروانسرای حاتم است که جدیدالبناء و معمور است .

دیگر آن‌که چهار رشته قنات معتبر در شهر نهاوند است که [با آن‌ها] غالب خانه‌های شهر نهاوند آب جاری دارد . قناتِ معتبرِ شهر آبی است که از زیر تپه که بالای [آن] قلعه‌ی حکومت است جاری است [و] در میان قیصریه آفتابی می‌شود و قسمت شده . از حوض میان قیصریه‌ی نهاوند به محلات می‌رود و غالب عمارات و خانه‌ها از آب مذکور مشروب می‌شوند . سه چهار رشته قنات دیگر هم در شهر است اما این اعتبار را ندارند .

دو باب مدرسه در نهاوند است . یکی را مرحوم محمود میرزا بنا کرده است [که] بابت نداشتن موقوفه خراب مانده است . دیگری مدرسه‌ی قدیمی است که خوانین شاملو بنا کرده‌اند . مدرسه‌ی با صفا و محکمی است . چند باب دکان موقوفه دارد و بالفعل معمور است . ده دوازده نفر امامزاده در شهر نهاوند مدفون هستند که معروف است از اولادِ حضرت موسی بن جعفر علیه‌السلام هستند . و قبر شریف شیخ ابوالعباس رومی که از شاگردهای مخصوص حضرت امام جعفر صادق [ع] بوده است در نهاوند است .

دیگر آن‌که نهاوند از ولایات سردسیر است ^۱ و نارنج و لیمو و مرکبات ندارد . اما میوه‌های سردسیری از قبیل انگور و سیب و امرود و آلبوخارا و آلبالو و هلو و شلیل و زردآلو و شفتالو و به بسیار دارد . سه هزار جریب باغات دارد که در زیر شهر طرف غربی و جنوبی نهاوند واقع است . همه‌ی باغات از سراب گاماسیاب نهاوند مشروب می‌شود . در غالب باغات عمارات و تکیه ساخته‌اند که صاحبان آن‌ها اغلب در بهار و تابستان به باغات خود می‌روند . اما از قراری که مشهور است ، قدیم ، نهاوند گرمسیر بوده است . قبایله‌جات کهنه‌ی معتمّین این ولایت می‌گویند ملاحظه شده است که نخلی خرما بیع کرده است و عقد زن‌های خود قرار داده‌اند . والله العالم .

دو سه سال است که معمول شده در اراضی و باغات شهر و بلوکات نهاوند زراعت تریاک می‌نمایند . خوب عمل می‌آید . ملکِ نهاوند ، سابق ، قیمت و خریدار نداشت . حالا [از] بابت تریاک کاری املاک معتبر شده و جهت زارعین وسعت کُلّی حاصل گردیده است و غالب مردم مایل زراعت تریاک شده‌اند .

وسعت نهاوند آن قدرها نیست. دو فرسنگ عرض خاک نهاوند است که یک طرف [آن] ملایر و طرف دیگر لرستان است و طولِ خاک نهاوند هشت فرسنگ راه است. غالب باغات و اراضی شهر و بلوکات نهاوند از سراب گاماسیاب مشروب شده زیادی آب از بلوکات نهاوند به محال خزل می‌رود و از آنجا به صفحات کرمانشاهان و داخل آب قراسوی کرمانشاهان می‌شود.

پایین قلّه‌ی مرتفع کوه گرو که معروف به چهل نابالغان است طرف شرقی از کوه بلندتر می‌شود که آن قلّه را چت بهرام می‌نامند. و از مغرب به مشرق کشیده شده سلسله‌ی عظیمی از کوه است که سمت جنوبی آن ولایت لرستان است.

سراب گاماسیاب نهاوند - سراب مذکور از کوه گرو که [به] سمت جنوب نهاوند است جاری است. کوه گرو یک طرف [آن] سمت نهاوند و طرف دیگر سمت لرستان است [که] مرتفع ایلات است. سرابی از طرف لرستان جاری است از همین کوه که به گرو مشهور است. قریب سی سنگ آب دارد و به سمت الشتر می‌رود معروف به کهمان. سرابی که از همین کوه گرو به سمت نهاوند جاری است [به] سراب گاماسیاب مشهور است [که] از سمت جنوب نهاوند از پایین این کوه جاری است [و] قریب پنجاه سنگ آب دارد. و این آب از زیر غاری جاری است. طول غار به قدر صد ذرع است و از زیر غار آب بیرون می‌آید. جایی که آب جاری می‌شود آن قدرها نیست. به قدر سیصد قدم راه [است]. کم کم به قدر پنجاه سنگ می‌شود.

در بالای این کوه و چشمه‌ی گاماسیاب، سمت نهاوند، از برف شکل گاو و ماهی است که برف [آن] هیچ وقت گذاخته نمی‌شود و عوام می‌گویند هر وقت گذاخته شود حادثه‌ی عظیمی در عالم ظاهر می‌شود. و در بالای این کوه، نزدیک شکل گاو و ماهی، چهل قبر است که مشهور است امامزاده و از اولاد حضرت امام موسی بن جعفر (ع) هستند. عوام نهاوندی می‌گویند چهل قبر است. اما در وقت شماره یا سی و نه یا چهل و یکی است. از جمله طلسماتی است که جاماسب حکیم کرده است. اما جهت و سبب معلوم نیست که مقصود چه بوده است.

در پشت کوه گرو از قرار تفصیل محل مسکن ایلات لرستان است. ابتدا از شرق [شروع] کرده گوییم:

- غربی خرم آباد ، پشت کوه گزو مسکن طایفه‌ی سگوند که در آوسون منزل دارند .
 بزرگ طایفه : حاجب عالیخان ، لطفعلی
- ایضاً دالوند در هژوی پایین سکنا دارند . بزرگ طایفه رحیم خان ، حیدر خان
 □ طایفه‌ی پیرانه‌وند پشت بیشه داران بروجرد و هروئی بالا مسکن دارند . [بزرگ
 طایفه :] نظر علیخان برادر امیر خان و پسرهای امیر خان ، حیدر خان
 □ طایفه‌ی حسونند پشت و تایی بروجرد ، در الشتر می نشینند . [بزرگ طایفه :]
 سعیدمهدیخان ، آزادخان
- طایفه‌ی یوسفوند پشت گاماسیاب شرقی که همان که الشتر است . [بزرگ طایفه :]
 آزادخان کاظم خان
- طایفه‌ی کولیوند و یوسفوند پشت بیان نهاوند، غربی سراب که همان الشتر [بزرگ
 طایفه :] مهدیخان ، مراد خان
- ایضاً کولیوند کرمعلی در خاوه پشت گیان [بزرگ طایفه :] خانکه خان ، حیدر خان
 □ طایفه‌ی موموند جهانگیرخان و منصورخان، پشت فارسبان از دره‌ی خرّه خرّه عبور
 می کنند.
- ایضاً طایفه‌ی موموند رشید خان و نقی خان ، هردو دلفان هستند و در خاوه
 می نشینند .
- طایفه‌ی ایوه توه پشت کنگاور کهنه‌ی توشمال محمّد قلیخان از دولیکان عبور
 می نمایند .
- طایفه‌ی کاکاوند پشت قلچه رود خزل، دو طایفه‌اند : طایفه‌ی نصرالله خانی از
 سرخلج عبور می نمایند ، طایفه‌ی خانکه خان ایضاً در خاوه می نشینند .
- پشت کوه گرو بیلاق این الوار است در فصل زمستان [و] به سمت جنوب و عربستان
 قشلاق می نمایند .

شرح قرا و بلوکات نهاوند

حرف الف

□ ازل کوزل پکسان - ازل کوزل آخر خاک بروجرد و اول خاک نهاوند است. آب آن قنات و قدری از رودخانه‌ای است که از دیزج که قریه‌ای از ملایر است به سمت نهاوند جاری است. آب کمی است و این ده جای بیست و پنج زوج عوامل^(۱) است. باغات ندارد و محصول آن جاگندم است و جو و پنبه. زمین این جا پست و بلند است. از زن و مرد صغیر و کبیر یک صد و پنجاه نفر جمعیت دارد.

□ انگشته - در دامنه‌ی کوهی واقع است که یک طرف [آن] سمت ملایر است و سمت دیگرش نهاوند. زمین [آن] پست و بلند است. غالب اراضی [آن] دیم کار است. قنات کوچکی دارد. جزئی آب دارد. محصول [آن] غالب گندم و جو است. شکارگاه و مرتع ندارد. قریب یک صد و بیست نفر جمعیت زن و مرد و کوچک و بزرگ دارد.

□ آوان کمر - مزرعه‌ای است در پایین قریه‌ی سابق الذکر واقع شده است. سکنه ندارد. جای دو زوج عوامل است. کوهسار و چشمه سار است. درخت بادام قدری دارد. در بهار شکار کبک و تیهو پیدا می‌شود.

۱- منظور از «زوج عوامل» همان «جفت گاو زمین» زراعی در نظام نسق‌بندی در روستاهای غرب کشور و از جمله در روستاهای شهرستان نهاوند است. یک «زوج عوامل» یا یک «جفت گاو زمین» عبارت است از آن مقدار زمینی که می‌توان با یک جفت گاوکارتر (به عنوان یک عامل) همراه با نیروی انسانی لازم برای کار با گاوها (عامل دوم) و آب لازم برای آبیاری آن مقدار زمین (در صورت آبی بودن؛ عامل سوم) و نیز، مقدار تخم مورد لزوم برای بذریاشتی (عامل چهارم) و سایر عوامل عرفی لازم در هر یک از مناطق در یک سال زراعی برای کاشت (شخم، بذرافشانی، ماله کشی) و داشت (واکاری، نشاء، بچک‌کاری، وجین، آبیاری و...) و برداشت (کندن یا چیدن و یا درو و خرمن‌کوبی و برجاری) و سایر امور مربوط به کارگرفت. به عبارت ساده‌تر، یک زوج عوامل یعنی مقدار زمینی که برای کشت و داشت و برداشت در استعداد یک جفت گاوکارتر همراه با عوامل تبعی آن در یک سال زراعی است. از این‌رو می‌توان گفت که استعداد اراضی کشاورزی در روستای مورد بحث در آن زمان در حد ۲۵ «زوج عوامل» یا ۲۵ «جفت گاوکارتر» بوده است. (توضیحات از آقای دکتر اسماعیل شهبازی)

□ آشوند - آشوند از سمت شرقی نهاوند پایین کوهی که یک طرف [آن] خاک ملایر است و طرف دیگر نهاوند واقع شده . آب [آن] از قنات است . چشمه سار هم دارد و زمین [آن] پست و بلند و غالب دیم کار است . محصول آن گندم و جو و نخود . جای پانزده زوج عوامل است . کبک در بهار در کوهسارش پیدا می شود . قریب یک صد و شصت نفر جمعیت بزرگ و کوچک وزن و مرد دارد .

□ [زنهری] - در دامنه ی کوه گرو [به] سمت غربی نهاوند واقع است . آب [آن] از سراب گنبد کبود است . زمینش مسطح است . جای سی و پنج زوج عوامل است . باغات ندارد و محصولش گندم است و جو . مرتفع ندارد . دوست نفر بزرگ و کوچک جمعیت دارد .

□ اکبرآباد - خالصه ی دیوان همایون است . دهی است معتبر [از] بابت وسعت ملک . آب [آن] از رودخانه ی ملایر و نهاوند است که ممزوج به هم در آخر خاک نهاوند و اول خاک خزل^(۱) می شود و نهر بسته می شود . خود اکبرآباد هم در آخر خاک نهاوند و اول خاک خزل واقع است . اماً سال هاست که مخروبه شده [و] نهر [آن] خراب . سکنه هم ندارد . مبالغ ها نقد و جنس دارد [که] لم یصل [در یافت نشده] است . مخارج کلی لازم است که آباد شود . چمن وسیعی دارد که محل تعلیف اسبان توپخانه ی مبارکه است .

حرف با

□ بیان - بیان قریه ای است خوب . آب سراب گاماسیاب مشهور ، اول از آن جا جاری می شود و این قریه در دامنه ی کوه گرو که [به] سمت جنوب نهاوند است واقع است . سراب گاماسیاب و کوه گرو که شکل گاو و ماهی از برف دارد در بالای این قریه [به] سمت لرستان است . مبالغ ها نقد و جنس دارد . نصف مالیات آن زمین است . جای یک صد و پنجاه زوج عوامل است . از توجه حکومت حالیه رو به آبادی است . دو سه مزرعه ی خراب دارد . حکومت ، حکم به تعمیر کرده . محصولش گندم و جو است . شکارگاه خوب دارد . کبک در این کوه بسیار است . خرس و خووک هم در کوه دارد . قریب دوست نفر خرد و بزرگ رعیت دارد .

۱ - خزل : نام بخشی از شهرستان نهاوند می باشد که در غرب بخش مرکزی واقع شده است .

□ بابا قاسم - [بابا قاسم] قریب به قره‌بی بیان است. اربابی^(۱) است. جای شصت زوج عوامل است. از سراب گاماسیاب مشهور مشروب می‌شود. بیشه و دو سه قطعه باغ دارد. قریب چهارصد نفر جمعیت بزرگ و کوچک دارد. شکارگاه و کوهسارش بسته‌ی بیان و از قرار مذکور است.

□ بنه سره - بنه سره در طرف شرقی نهاوند واقع است در مابین کوهی که به سمت ملایر است. زمینش پست و بلند است. غالب دیم کار است. قنات دارد. آب [آن] قلیلی است. جای پانزده زوج عوامل است. قریب نود نفر جمعیت دارد.

□ بابا رستم - بابا رستم در سمت جنوب نهاوند و یک فرسنگ الی شهر نهاوند مسافت دارد. زمینش هموار است. از سراب گاماسیاب مشروب می‌شود. همه‌ی زمینش آبی است. جای سی زوج عوامل است. باغات [آن] منحصر به یک باغ است. مرتع و شکارگاه ندارد. قریب سیصد نفر بزرگ و کوچک جمعیت دارد.

□ برزول - برزول دهی خوب و معتبر است. در طرف شمال و غربی نهاوند واقع است. زمینش هم مسطح و آبی است. از سراب گاماسیاب مشروب می‌شود. باغات بسیار خوب دارد. جای هفتاد زوج عوامل است. قریب پانصد نفر جمعیت بزرگ و کوچک دارد.

□ بند امان - بند امان هم جوار قره‌بی برزول است. از سراب مزبور مشروب می‌شود. جزئی باغات دارد. همه‌ی زمینش مسطح و آبی است. جای دوازده زوج عوامل است. شکارگاه و مرتع ندارد. قریب نود نفر جمعیت بزرگ و کوچک دارد.

□ بُرجک - برجک در طرف شرقی نهاوند واقع است. در پایین کوه که سمت ملایر است واقع شده. زمینش پست و بلند دارد. غالب دیم کار است. قنات کوچکی دارد. چشمه سار هم دارد. جای بیست زوج عوامل است. قریب یک صد و بیست نفر جمعیت بزرگ و کوچک دارد و در کوهسارش کبک و تیهو است.

□ برجکی - برجکی در طرف غربی نهاوند واقع است الی شهر نهاوند چهار فرسنگ راه. زمینش هموار، آب [آن] از قنات است. بسته به خاک خزل است. چند سال بود خراب بود. دو سال است قنات [آن] را تنقیه [لای رومی قنات] کرده‌اند و آباد شده. جای سی زوج

۱ - اربابی: روستایی که ملک آن متعلق به ارباب (مالک یا خان) بود و ساکنان آن اکثر رعیت خان بودند.

عوامل است . قریب شصت نفر جمعیت دارد . خوگ آن جا پیدا می شود .

□ پاروداب - باروداب در طرف شرقی و بسته‌ی شهر نهاوند است . سرابی دارد که از راه دریند که معبر ملایر به نهاوند است جاری است . قریب دو سنگ آب دارد . بسیار سبک و گوارا است که آب پاروداب در نهاوند مشهور است . باغات خوب دارد . [از] بابت این که باغاتش در پناه تپه است ، انگورش ، الی آمدن برف در باغات می ماند . جزئی محلّ زراعت گندم و جو دارد . سکنه ندارد و از اهل شهر نهاوند زراعت و باغبانی آن جا را می کنند . غالب انگور مصرف شهر از آن جاست .
حرف تا

□ تواند - تواند در طرف غربی شهر نهاوند است . زمینش هموار است . آب [آن] قنات است جای چهل زوج عوامل است . باغات و بیشه و درخت ندارد . محصولش از قبیل گندم و جو است .

قریب دوست نفر جمعیت بزرگ و کوچک دارد .

□ تازه‌نو - تازه‌نو در طرف جنوب غربی نهاوند پایین کوه گروکه [به] سمت لرستان است واقع [است] . آبش از قنات و چشمه سار است . [به آن] سراب بنفشه می گویند . گل بنفشه‌ی [آن] زمین ، خودرو و فراوان است . درخت ندارد . کوهسارش مرتع خوب دارد . جای سی زوج عوامل است . قریب دوست نفر جمعیت دارد . شکار کبک بسیار دارد . خرس و خوگ هم در کوه دارد .

□ تایمه - تایمه در مابین غرب و شمال نهاوند است . قریه‌ی خوبی است . در پایین کوه و درّه است که مابین ملایر و نهاوند است . آبش از رودخانه‌ی ملایر است که به نهاوند می آید . باغات و بیشه ندارد . جای پنجاه زوج عوامل است . قریب سیصد نفر جمعیت بزرگ و کوچک دارد . در کوهسارش کبک و بز و میش کوهی است .
تا ندارد

حروف ج ، چ سنه‌ی ماضیه ارسال شد .^(۱)

۱ - شرح حال این روستاها در حال حاضر در دسترس نیست ، در صورت دستیابی به این قسمت ، در شماره‌های بعدی مجله به آن اشاره خواهد شد .

حرفِ حا

□ حبیب آباد - حبیب آباد در طرفِ شمالِ غربیِ نهاوند واقع است. از رودخانه‌ی ملایر که به سمت نهاوند جاری است مشروب می‌شود. زمینش مسطح و جای هشت زوج عوامل است. قریب هشتاد نفر جمعیت دارد.

□ حسن آباد - حسن آباد مزرعه‌ای است آخرِ خاکِ نهاوند و اوّلِ خاکِ خزل. مخروطه است سکنه هم ندارد.

حرفِ خا

□ خرابه قلعه قباد - خرابه قلعه قباد مزرعه‌ای است از قلعه قباد و سکنه ندارد. باغات و درخت هم ندارد. اراضی آن جا مسطح است. جای ده زوج عوامل است و از سرابِ گاماسیاب مشروب می‌شود.

□ خرابه چولک - خرابه مزرعه‌ی چولک است. زمینش مسطح است در طرفِ شمالیِ نهاوند واقع است در پایین کوهی که [به] افعیلان مشهور است و افعی بسیار دارد. بعضی اوقات کبک در آن جا دیده می‌شود. اراضی خرابه آبی است. جای دوازده زوج عوامل است. از سرابِ گاماسیاب مشروب می‌شود. قریب بیست و پنج نفر جمعیت دارد.

□ خاریجان - خاریجان در سمتِ غربیِ نهاوند واقع شده. زمینش مسطح است. جای دوازده زوج عوامل است. کوهسار و باغات ندارد. امامزاده در آن جا مدفون است. آب [آن] از قنات است. محصولش گندم و جو است. قریب پنجاه نفر جمعیت بزرگ و کوچک دارد.

□ خواجه حسینی - خواجه حسینی مزرعه‌ای است بسته‌ی شهر نهاوند. سکنه ندارد و اراضی است. جای سه زوج عوامل است. از سرابِ گاماسیاب مشروب می‌شود.

حرفِ دال

□ دهنو - دهنو طرفِ جنوبِ شهرِ نهاوند واقع است. از سرابِ گاماسیاب مشروب می‌شود. الی شهرِ نهاوند نیم فرسنگ مسافت دارد جای بیست زوج عوامل است. قریب نود نفر جمعیت دارد.

□ دهبوره - دهبوره بسته‌ی شهرِ نهاوند است. زمینش مسطح است. از سرابِ گاماسیاب مشروب می‌شود. سکنه ندارد. جای هفت زوج عوامل است.

□ دژ ابراهیم - دژ ابراهیم قریه‌ی کوچکی است . زمینش پست و بلند است . از سراب گاماسیاب مشروب می شود . جای پنج زوج عوامل است . قریب شصت نفر جمعیت دارد .
 □ دهفول - دهفول نیم فرسنگی غربی شهر نهاوند است . زمینش مسطح است . از سراب گاماسیاب مشروب می شود . جزئی باغات هم دارد . جای بیست و پنج زوج عوامل است . قریب شصت نفر جمعیت دارد . رعیت آن جاکسب نشاجی هم دارند .

□ ده حیدر - ده حیدر وصلی به سراب گاماسیاب است اراضی به طول کنار رودخانه‌ی مزبور واقع شده . جزئی باغات دارد و درکوهسارش کبک و خوگ بسیار است . از سراب مزبور مشروب می شود . جای پانزده زوج عوامل است . قریب یک صد و هشتاد نفر جمعیت دارد .

□ دو چقایی [ده چقایی] - [ده چقایی] سه دانگ خالصه و سه دانگ اربابی است دو فرسخ شرقی نهاوند . زمینش هموار است . شکارگاه و باغات ندارد . جای دوازده زوج عوامل است . یک صد و ده نفر جمعیت دارد .

□ دژ کله - [دژ کله] مزرعه‌ای است [که] سکنه ندارد . پایین کوه گزو است . از سراب گاماسیاب مشروب می شود . جای سه زوج عوامل است . کوهسارش خوگ و کبک دارد .

□ دژنه - درنه در طرف شمال غربی شهر نهاوند است . زمینش مسطح است . از رودخانه‌ای که از گزک و سراب گیان خالصه جاری است مشروب می شود . از سراب گاماسیاب هم مشروب می شود . جزئی باغات دارد . جای شانزده زوج عوامل است . دویست و هفتاد نفر جمعیت دارد .
 حرف ذال ندارد .

حرف را

□ رضی آباد - رضی آباد ، جنوبی نهاوند [است] . به فاصله‌ی نیم فرسنگ . زمینش هموار است . از سراب گاماسیاب مشروب می شود . جای ده زوج عوامل است . قریب نود نفر جمعیت دارد . یک قطعه باغ دارد آب باغات قصبه‌ی نهاوند از این ده جاری است که [به] نهر شعبان مشهور است .

□ رزینی - [رزینی] در سمت غربی نهاوند است . از سراب فارسبان خالصه مشروب می شود . قناتی هم دارد آب [آن] کم است . باغات هم دارد زمینش مسطح است . جای سی زوج عوامل است . پانصد نفر جمعیت دارد . رعیت آن جا در ملک فارسبان خالصه بعضی

اوقات زراعت نمایند .

□ رودباری - رودباری خالصه‌ای^(۱) است مخروطی ، قریب پانزده سال است که مخروطی شده . سکنه‌ی آن جا هم خراب شده [و] سه چهار خانوار در آن جا است . از آب رودخانه‌ی ملایر که [به] سمت نهاوند می‌آید مشروب می‌شود . اما نهر قریب دو فرسنگ راه آب برمی‌دارد . نهرش هم خراب شده . مبالغی نقد و جنس مالیات دارد . زمینش هموار است . شلتوک خوب به عمل می‌آید . جای چهل زوج عوامل است . اما حالا دو زوج سکنه دارد . دوازده نفر جمعیت دارد . حکومتِ حالیه ده دوازده خانوار رعیت آن جا بوده بندر و تقاوی [مساعده دادن به کارگروزارع] داده است که ان شاء الله آباد شود .

حرفِ زا

□ زرّامین - زرّامینِ علیا و سفلا دو قریه است ، در طرفِ جنوبِ غربیِ یک فرسنگی شهر نهاوند واقع شده ، در درّه افتاده . جزئی باغات هم دارد . اراضی این جا پست و بلند است . جای سی زوج عوامل است . از سراب گاماسیاب مشروب می‌شود . دو پست و پنجاه نفر جمعیت دارد . بعضی اوقات کبک در کوهسارش هست .

حرفِ سین

□ سُرخکند - سُرخکند قریه‌ی کوچکی است در نزدیک سراب گاماسیاب در طرفِ جنوبِ نهاوند . جای ده زوج عوامل است . زمینش هموار است از آب مذکور مشروب می‌شود . باغ و بیشه و درخت ندارد . محصولش از قبیل گندم و جو است قریب نود نفر جمعیت دارد .

□ سفید خانی - سفیدخانی چهار دانگ خالصه و دو دانگ اربابی است شرقی نهاوند [و] در کنار خرچنگ رود واقع است . یکی دو بیشه و باغ دارد . قنات هم دارد . از خرچنگ رود هم مشروب می‌شود . جای چهل زوج عوامل است . دو پست نفر خرد و بزرگ رعیت دارد .

□ شهران - در طرفِ جنوبِ شرقی نهاوند در پای کوه گرو واقع است . باغات هم دارد . در کوهسارش که همان گرو است خوک و کبک و خرس دارد . زمینش که محلّ زراعت است هموار و پست و بلند است . آبش از سه چهار چشمه سار است که از همان کوه گرو

جاری است . قریب سه سنگ^(۱) آب دارد . جای سی زوج عوامل است . قریب چهار صد نفر جمعیت بزرگ و کوچک دارد . از دهات معتبر است .

□ سردونان [سردوران] - در طرف غربی نهاوند واقع [است] یک فرسنگ الی شهر مسافت دارد . از سراب گاماسیاب مشروب می شود . باغات کمی دارد جای شانزده زوج عوامل است . زمینش هموار است . قریب دویست نفر جمعیت دارد .

□ سعید وقاص - سعید وقاص شش دانگ خالصه است . در طرف شمال و غربی شهر نهاوند است . الی شهر دو فرسنگ راه است . زمینش مسطح [است] . جای شصت زوج عوامل است . از سراب گاماسیاب مشروب می شود . چمن وسیعی دارد . قریب نیم فرسنگ راه است . محلّ تعلیف اسبان توپخانه‌ی مبارکه است . قریب دویست نفر جمعیت دارد .

حرف ش

□ شعبان - شعبان در طرف جنوب شرقی نهاوند الی شهر یک فرسنگ و نیم است . زمینش هموار [است] . از سراب گاماسیاب مشروب می شود . آب گاماسیاب که به باغات و قصبه‌ی نهاوند جاری است نهرش از قریه‌ی شعبان جدا می شود . باغات بسیار دارد . جای با صفایی است [از] بابت آب که از میان آبادی آن جا جاری می شود . جای سی زوج عوامل است . قریب چهار صد نفر جمعیت دارد . از دهات معتبر است .

□ شوشوینه [شیشنگه ؟] - شوشوینه مزرعه‌ای است بسته به باغات نهاوند کنار رود گاماسیاب . سکنه ندارد . باغات خوب باصفایی دارد . نهر راج از شمالی [آن] می گذرد که از گاماسیاب برداشته اند .

□ شهرک - شهرک در طرف غربی نهاوند واقع است . سه فرسنگ راه الی شهر نهاوند است . زمینش مسطح است . کوهسار و باغات ندارد . رودخانه‌ی گاماسیاب از زیر این آبادی می گذرد . اما پست است [و] آب [آن] زمین محل زراعت شهرک را مشروب نمی کند . از سراب فارسبان و غیره مشروب می شود . جای چهل زوج عوامل است . قریب چهار صد نفر جمعیت دارد .

۱- سنگ را یک «سنگ آسیا گردان» حساب می کنند . یک سنگ دیوانی مقدار آبی است که از میان چهار آجر که تشکیل روزه‌ای به وسعت ۲۰×۲۰ سانتیمتر می دهد ، جاری است . (با استفاده از فرهنگ معین) . یک سنگ آب حدود ۱۲ لیتر آب در ثانیه است . (توضیحات دکتر جواد صفی نژاد) .

□ شادمانه - شادمانه در طرفِ شمالیِ نهاوند میانِ درّه‌ای که رودخانه‌ی ملایر داخلِ جلگه‌ی نهاوند می‌شود واقع شده . زمینش پست و بلند است . غالب دیم‌کار است . در کوهسارش کبک است . بز کوهی هم دارد . دو سه چشمه‌ی جزئی دارد . جای ده زوج عوامل است . قریب صد نفر جمعیت دارد .

□ شیراوند و فارسبان - شیراوند و فارسبان دو قریه است هر دو خالصه . سرابِ جاری دارد که قریب پنج سنگ آب دارد . در طرفِ غربی سه فرسنگی نهاوند واقع است . متصل است به خاکِ لرستان . سکنه [= سکونت‌گاه ؟] شیراوند سال‌هاست خراب شده . مالیاتش لاوصول [دریافت نشده] است هرگاه آباد شود . محلّ صد زوج عوامل است . حالا جزئی رعیت دارد [که] در فارسبان توطن دارند . قریب ده خانوار جمعیت دارد . چنار خوبی در سرابِ آن جا هست . شکارگاه همان کوهسار که [به] سمت لرستان است [و] کبک دارد .

حرفِ صاد ، ضاد ، طا ، ظا ندارد .

حرفِ ع

□ عنبر قنبر - عنبر قنبر شش دانگ خالصه است . در طرفِ شمالِ نهاوند واقع است . دو فرسنگ الی شهرِ نهاوند مسافت دارد . زمینش هموار [است] . باغات و کوهسار ندارد . از سرابِ گاماسیاب مشروب می‌شود . چند سال ملکی آقاخان شاملو بود . دو سال است به واسطه‌ی خرابی و اگذاشته به خالصگی عمل می‌شود .

حرفِ غ ندارد .

حرفِ فا

□ فارسبان - فارسبان قریه‌ی معتبر خالصه است . سراب معتبری دارد . در لغت شیراوند شرح داده شد . الحال خراب است .

□ فیازمان - فیازمان در طرفِ جنوب و الی شهر نهاوند یک فرسنگ است . زمینش هموار است . کوهسار و مرتع ندارد . جای بیست زوج عوامل است . قریب دویست نفر رعیت دارد . از سرابِ گاماسیاب مشروب می‌شود . میان رودخانه‌ی گاماسیاب واقع است چشمه سار بسیار در آن زمین است . بیدستان و چمن بسیار خوب دارد .

□ فینجان - فینجان در طرفِ شمالِ سه فرسنگی شهر نهاوند است . زمینش مسطح است . از سرابِ گاماسیاب مشروب می‌شود . سکنه ندارد [و] از دهات اطراف زراعت می‌شود .

□ فاماسب - [فاماسب] در طرف جنوب الی شهر نهاوند سه فرسنگ راه است . معدن فادزهر [پازهر] در این قریه موجود است . رنگ فادزهرش سبز است . اثاکاری در آن جا نشده است . اگر کارشود سنگ خوب دارد . ابتدا که سنگ آن جارا بیرون می آورند بسیار نرم است . بعد [از] بابت تصرف هوا سخت می شود . دو سه چشمه سار دارد [و] از همان چشمه سار مشروب می شود . جای بیست و پنج زوج عوامل است . دویست نفر جمعیت دارد .

حرف ق

□ قلعه قباد - قلعه قباد طرف جنوب شرقی و الی شهر نهاوند دو فرسنگ راه است . نزدیک سراب گاماسیاب نهاوند [و] از آب مزبور مشروب می شود . زمینش هموار است . کوهسار مرتفع ندارد . جای شانزده زوج عوامل است . قریب دویست نفر جمعیت دارد .
حرف ک ، [گ]

□ کلندر - کلندر قشلاقی است در طرف شرقی نهاوند ، در درّه ای واقع شده است . چشمه ی آبی دارد . جای سه زوج عوامل است . قریب بیست نفر جمعیت دارد . کبک هم بهار در این درّه پیدا می شود .

□ کوهانی - کوهانی تیول^(۱) اولاد مرحوم آقا محمود اعلی الله مقامه است در طرف جنوب شرقی نهاوند و الی شهر یک فرسنگ است . قریه ی معتبری است . باغات انگور و اشجار دارد . از سراب گاماسیاب مشروب می شود . جای سی و پنج زوج عوامل است . قریب سیصد و هفتاد نفر جمعیت دارد . زمینش هموار است در طرف شمالی این قریه درّه ای است که [به] تُرکان تُرکان مشهور است . چشمه ی آب و درخت چناری دارد . در فصل بهار کبک هم دارد . قبرستان کهنه در این درّه است .

□ گل زرد - گل زرد قریه ای است وصل به باغات شهر نهاوند در طرف جنوب . باغات و اشجار و بیشه دارد . از سراب گاماسیاب مشروب می شود . زمینش مسطح است . جای شانزده زوج عوامل است . قریب دویست نفر جمعیت دارد .

۱ - تیول : ملک و آب و زمینی که سابقاً پادشاه به کسی واگذار می کرده که از درآمد آن زندگانی کند .

□ کَلّه مار - کَلّه مار در طرفِ جنوبِ نهاوند و نزدیک به شهرِ نهاوند است . دو سه قشلاق است که در دو سه درّه واقع شده . چشمه سارِ جاری دارد که از آبِ آن‌ها مشروب می‌شود . زمینش پست و بلند است . غالب دیم‌کار است . جایِ دوازده زوج عوامل [است] . قریب یک‌صد و پنجاه نفر جمعیت دارد .

□ کَزک بنفشه - کرکک بنفشه قریه‌ای است که مابین جنوب و مغربِ نهاوند واقع است . بنفشه سرائی دارد که به قدر چهار سنگ آب دارد که از آن آب مشروب می‌شود . زمینش بعضی هموار و بعضی پست و بلند است . در پایین کوهی واقع است که [به] نهاوند می‌آید از این قریه است . کبک و خوگ در کوهسارش بسیار است . جایِ چهل زوج عوامل است . قریب پانصد نفر جمعیت دارد .

□ گَرگیان - گرجیان مزرعه‌ای است در طرفِ شرقیِ نهاوند . وصل به شهر است . باغات انگور بسیار دارد . چشمه‌ی آبی دارد که [به] چشمه‌ی سیدان معروف است . قریب یک سنگ آب دارد سکنه ندارد .

□ گوشه‌ی باروداب - گوشه‌ی باروداب محله وصلی به شهرِ نهاوند است . در طرفِ شرقی و بیرون دروازه‌ی شهرِ نهاوند است . اراضی ندارد . جزئی سکنه دارد . به واسطه‌ی جمع [جمعیت] زیاد ، خراب است .

□ گیان - گیان شش دانگ خالصه و قریه‌ی خوب بسیار معتبری است . زمینش مسطح است در طرفِ غربیِ شهرِ نهاوند واقع است . یک طرف [آن] کوهی است که مابین نهاوند و لرستان است . سرائی مخصوص دارد که از این کوه جاری به ملک گیان است . در درّه‌ای که سرابِ مزبور جاری است قریب یک میدان راه جنگل و درخت چنار و بلوط و سایر اشجار است . قریب ده سنگ آب در سراب این جا جاری است . مقبره‌ای در اوّل سراب است که [به آن] امامزاده احمد می‌گویند . رعیت گیان و الوار [لرها] اطراف می‌گویند اشجارِ سراب وقفِ امامزاده است . اگر کسی درخت آن جا را قطع کند صدمه خواهد دید . در آبادی قریه‌ی مذکور تپه‌ای است که قدیم بالای او قلعه بوده است . حالا خراب شده . علامتِ قلعه باقی است . خربزه‌ی گیان خوب و بزرگ می‌شود که غالب چهار ، پنج من تبریز است ، اما دوام ندارد . از این تپه‌ی قدیم رعیت خاک جهت بوستانِ خربزه برمی‌دارند . در سطح زمین تپه‌ی مزبوره که از بالای تپه الی اراضی گیان قریب پنجاه زرع است بعضی اوقات استخوان های مرده در دیوارهای آن دیده می‌شود . جای صد زوج عوامل است . قریب هفتصد نفر

بزرگ و کوچک جمعیت دارد. قراقوش زیاد پیدا می‌شود. در سراب آن جا اردک و مرغابی بسیار است. این سراب و بیشه خصوصاً درختان چنار و صفای آب آن بی نهایت است. از جاهای بسیار خوب مملکت عراق [عجم] است حیف که مهجور و متروک افتاده است.

□ کفراش - کفراش قریه‌ای است در طرف شمال نیم فرسنگی نهاوند. زمینش مسطح است. باغات و اشجار هم دارد. از سراب گاماسیاب مشروب می‌شود. جای بیست و پنج زوج عوامل است. قریب سیصد و پنجاه نفر جمعیت دارد. کوهسار و مرتع ندارد.

□ گیل آباد - گیل آباد قریه‌ای است در طرف غربی نهاوند. زمینش مسطح است از سراب ورازانه و گیان مشروب می‌شود. باغات و کوهسار و مرتع ندارد. جای بیست و پنج زوج عوامل است. قریب دویست و پنجاه نفر جمعیت دارد.

□ گوشه - گوشه قریه‌ای است از طرف شمالی دو فرسنگی شهر نهاوند. زمینش مسطح است. کوهسار و مرتع ندارد. جای بیست و پنج زوج عوامل است. قریب دویست نفر جمعیت دارد.

□ گنبد کبود - گنبد کبود قریه‌ای است طرف غربی دو فرسنگی شهر نهاوند [و] در پایین کوه که مابین نهاوند و لرستان است واقع است. زمینش مسطح است. چشمه‌ی آبی دارد. به قدر دو سنگ آب دارد. جای سی زوج عوامل است. قریب سیصد نفر جمعیت دارد.

□ کزته - کزته قریه‌ای است در طرف شمال و غربی سه فرسنگی شهر نهاوند. زمینش مسطح است. از رودخانه‌ی ملایر که [به] طرف نهاوند جاری است مشروب می‌شود. جای سی زوج عوامل است. قریب صد نفر جمعیت دارد.

□ گزه چقا - گزه چقا در طرف شمال و غربی سه فرسنگی شهر نهاوند است. زمینش مسطح است. از رودخانه‌ی ملایر که [به] طرف نهاوند جاری است مشروب می‌شود. جای سی زوج عوامل است. قریب صد نفر جمعیت دارد.

□ کاریز صفی خان [کهریز صفی خان] - کاریز صفی خان در طرف شمال و غربی چهار فرسنگی شهر نهاوند است. آب [آن] قنات [است] و قریب دو سنگ آب دارد. زمینش هموار است. جای سی زوج عوامل است. قریب سیصد و پنجاه نفر جمعیت دارد.

□ کاریز سلیم [کهریز سلیم] - کاریز سلیم وصل به قریه‌ی مزبوره است. آب [آن] قنات است. قریب یک سنگ و نیم آب دارد. زمینش هموار است. کوهسار و مرتع ندارد. جای

بسیست و پنج زوج عوامل است سیصد و پنجاه نفر جمعیت دارد .

□ کاهریز جمال [کهریز جمال] - کاهریز جمال وصل به قریه‌ی سابق الذکر است . آب [آن] قنات است و قریب یک سنگ آب دارد . زمینش هموار است . کوهسار و مرتع ندارد . جای شانزده زوج عوامل است . قریب دویست نفر جمعیت دارد .

حرف ل

□ لیلان - لیلان قریه‌ای است طرف شمال سه فرسنگی شهر نهاوند . زمینش هموار است از سراب گاماسیاب مشروب می‌شود . باغات و کوهسار و مرتع ندارد . جای سی زوج عوامل است . قریب چهار صد نفر جمعیت دارد . شکارگاه ندارد .

□ الله یادگار [ایلی یادگار] و معدی کزب - الله یادگار و معدی کرب شش دانگ خالصه است . در طرف شمالی سه فرسنگی شهر نهاوند است . زمینش هموار است . آب از رودخانه‌ی ملایر که [به] طرف نهاوند جاری است برمی‌دارد . اما نهرش الی رودخانه‌ی مزبور ، یک فرسنگ راه است [از] بابت این که همه ساله سیل سد آن جا را خراب می‌کند مخروبه شده است . پنج شش زوج عوامل دارد . دو ثلث مالیات این جا لاوصول است . دو سال است حضرت مستطاب امجد ارفع اعظم شاهزاده عزالدوله مبالغی مخارج سد آن جا فرموده ، تقاوی هم جهت بدر داده اند که ان شاء الله بعدها آباد و مالیات این جا لاوصول شود . اما معدی کرب قریب بیست سال است خراب و نهرش مخروبه شده . سکنه آن جا هم خراب شده [است] . در تواریخ مسطور است در سال بیست و یکم هجری در وقعه‌ی نهاوند در این قریه عمر و معدی کرب کشته شده قبر او هم در آن جا است . مالیاتش لاوصول است . مبالغها مخارج [از] بابت بیرون آوردن نهر و ساختن سکنه لازم دارد که آباد شود . مار زیاد دارد و شکارگاه و مرتع ندارد .

□ لواشان - لواشان قریه‌ای است طرف شمال یک فرسنگی شهر نهاوند . زمینش مسطح است جای دوازده زوج عوامل است . کوهسار ندارد . از سراب گاماسیاب مشروب می‌شود . قریب یک صد و شصت نفر جمعیت دارد .

□ لیلان پیشکار - لیلان پیشکار شش دانگ خالصه است . در طرف شمال نهاوند واقع است . زمینش مسطح است . کوهسار و باغات ندارد . جای بیست زوج عوامل است . سکنه‌ی پیشکار سالهاست خراب شده . حالا سکنه‌ی لیلان معمور است . از سراب گاماسیاب و سراب گیان مشروب می‌شود . قریب دویست نفر جمعیت دارد .

حرفِ مِم

□ ملاسیجان - ملاسیجان قریه‌ای است طرفِ جنوبِ نیمِ فرسنگی شهر نھاوند . زمینش مسطح است . جای شش زوج عوامل است . از سرابِ گاماسیاب مشروب می‌شود . چشمه‌ی آبی دارد که قریب یک سنگ آب دارد . محمود میرزا عمارتی آن‌جا ساخته بود [و] حوض و فواره‌ها قرار داده [که] به کاخ محمود معروف بوده است . سال هاست خراب شده [و از آن] جز یک اصله درختِ چنار علامتی نمانده است . قریب هفتاد نفر جمعیت قریه‌ی مزبوره است .

□ میان رودان - میان رودان مزرعه‌ای است از گیل آباد . جای شش زوج عوامل است . سکنه ندارد . از سراب گیان مشروب می‌شود . زمینش هموار است .

□ مہین آباد - مہین آباد قریه‌ای است طرفِ غربیِ دو فرسنگی شهر نھاوند . زمینش مسطح است . دو سه قطعه باغ دارد . از سرابِ گیان و سرابِ ورازانہ مشروب می‌شود . محمد خان نھاوندی در این جا نشسته است . عمارتِ خوبی دارد . جای بیست و پنج زوج عوامل است . قریب چهارصد نفر جمعیت دارد . شکارگاه و کوهسار ندارد .

□ مہان - مہان وصل به قریه‌ی مزبوره است . سکنه ندارد . زمینش مسطح است . جای شش زوج عوامل است . از سرابِ ورازانہ مشروب می‌شود . چشمه‌ی آب جزئی هم دارد . یک اصله درخت چنار دارد .

□ ملھوسان [ملوسان] - ملھوسان طرفِ شمال سه فرسنگی شهر نھاوند است . در میان دو کوه واقع شده است . درخت بسیار دارد . از آب زودخانه‌ی ملایرکه [به] طرفِ نھاوند جاری است مشروب می‌شود . جای دوازده زوج عوامل است . قریب یک صد و پنجاه نفر جمعیت دارد . در کوهسارش کبک و بز و تکه کوهی بسیار است .

حرفِ ن

□ نقّاره چی - نقّاره چی مزرعه‌ای است جنوب وصل به اراضی شهر نھاوند . سکنه ندارد . زمینش مسطح است . جای چهار زوج عوامل است . از سراب گاماسیاب مشروب می‌شود . تپه [ای] در وسط این مزرعه است که [به] تپه‌ی نقّاره چی مشهور است . دو سه سال است که تریاک کاری در نھاوند معمول شده است . از تپه‌های قدیم خاک جهت زراعت تریاک برمی‌دارند . در سنه‌ی ماضیه [که] رعیت خاک از آن‌جا برده بودند ، صحن و ایوانی منقش پیدا شده بود که رو به مغرب بود . بعد دربِ سنگی ظاهر شده بود که اصلِ درب و چهار

سمت از سنگ بود. بعد [به] داخل راهی [دیده] می شد که قریب یک زرع عرض [آن] بود و پنج چارک ارتفاع آن بود. به فاصله‌ی دو زرع باز دربِ سنگی و چهار چوبی از سنگ دیده می شد. پی های دو طرف از سنگ و آهک ساخته و سقف [آن] را با آجر طاق زده بودند. در سنه‌ی ماضیه رعیت خاک برداشته بودند و همین طور باقی مانده بود. در هذّه‌السنه حضرت والا شاهزاده عزالدوله تشریف فرمای نهاوند شدند. حکم فرمودند در آن راه کار کردند. بعد از دو زرع راه که از درِ سنگی ثانوی کنده بودند به دخمه [ای] رسیدند که سه زرع عرض و سه زرع طول [آن] بود. قبر [ی] سنگی در وسط دخمه بود و سنگ تراشیده درب قبر انداخته بودند. استخوان مرده که گوشت و پوست او تمام ریخته بود در صندوق سنگی نمایان بود که سر او طرف مشرق و پایش [به] سمت مغرب بود. بعضی از دندانهای او بسیار سخت و محکم بود. حضرت مستطاب ارفع اعظم شاهزاده عزالدوله [از] بابت پاکي طينت و فطرت حکم فرمودند که باز همان طور در قبر راگذارند و [آن را] محکم نمودند و قدغن [=تأکید] شد دیگر خرابی نرسانند.

حرف و

□ ویشت [وشت] - ویشت سه دانگ خالصه و سه دانگ اربابی است. سه دانگ خالصه محلّ مستمری جناب آقا میرزا نصرالله مولوی است. این قریه در طرف شرقی نهاوند در پایین کوه میان ملایر و نهاوند واقع است. زمینش پست و بلند [و] غالب دیم کار است. چشمه جزئی دارد که قدری اراضی [آن] از آب چشمه مشروب می شود. جای دوازده زوج عوامل است. قریب یک صد و پنجاه نفر جمعیت دارد. در بهار بعضی اوقات کبک در این جا دیده می شود.

□ وهن - وهن در طرف جنوب نهاوند [و] الی شهر دو فرسنگ راه است. زمینش مسطح است از سراب گاماسیاب مشروب می شود. باغات و درخت و کوهسار ندارد. جای پانزده زوج عوامل است. قریب پنجاه نفر رعیت دارد.

□ ورازانه - ورازانه یک دانگ و نیم خالصه است و چهار دانگ و نیم اربابی. در طرف غربی الی شهر نهاوند دو فرسنگ است. در دامنه در بندی از کوه واقع شده است که راه عبور و [به] سمت لرستان است. زمینش بعضی هموار و بعضی پست و بلند است. سراب مخصوص دارد که قریب سه سنگ آب دارد. در کوهسارش خرس و خوک و کبک است. جای بیست زوج عوامل است. قریب دویست و چهل نفر جمعیت دارد.

□ ولی سوراب - ولی سوراب در طرفِ غربیِ دو فرسنگ و نیم الی شهر نهاوند است .
 قریه‌ی کوچکی است . زمینش هموار است . [در آن جا] طالبی خوب عمل می‌آید . باغات و
 کوهسار ندارد . جای ده زوج عوامل است . از فاضلابِ سراب گیان خالصه و دهات اطراف
 مشروب می‌شود . قریب دویست نفر جمعیت دارد .

□ ومان - ومان طرفِ شمال و غربیِ دو فرسنگی شهر نهاوند است . زمینش مسطح است .
 باغات انگور بسیار دارد . درخت و بیشه هم دارد . تیول جناب آقا میرزا محسن امام
 جمعه‌ی نهاوند است . از سرابِ گاماسیاب مشروب می‌شود . جای بیست و پنج زوج عوامل
 است . قریب پانصد نفر جمعیتِ بزرگ و کوچک دارد .

□ و سَج - وسج در طرفِ شمالِ سه فرسنگی شهر نهاوند است . غالب زمینش مسطح
 است . کوهسارش پایین نهاوند و توپسکان است . دو قشلاق دارد . از رودخانه‌ی ملایر که
 [به] سمتِ نهاوند جاری است مشروب می‌شود . جایِ چهل زوج عوامل است . قریب چهار
 صد نفر جمعیت دارد . پلِ خوبی در رودخانه‌ی آن جا [از] بابت این که محلّ عبور زوّار
 عباتِ عالیاتِ عرش درجات است ، [یک نفر] تاجر اصفهانی ساخته است . پل مذکور
 جدیدالبناء است . در اوقاتِ طغیانِ آب باعثِ آسودگیِ عابرین است .
 حرفِ ها و یا ندارد .

[فصل دوم]

شرح حالاتِ خِزَل

خزل از محالات نهاوند است . چند پارچه قریه‌ای [که] در طرفِ غربیِ نهاوند واقع
 است . شرحِ قُرّای آن جا از قراری است که عرض می‌شود . سابق خزل چهار صد نفر سوار
 دیوانی داشته است . معمول بوده است [که] از قرارِ بنیچه^(۱) سوار می‌داده‌اند . قریب شانزده

۱ - بنیچه و بنجه ظاهراً از کلمه‌ی «بن» به معنی ریشه اخذ شده و به معنی اساس‌نامه و در اصطلاح مالیه‌ی سابق
 عبارت از صورت تقسیم مالیاتِ هر ده بر آب و خاک آن ده است که سهم هر جریب زمین [در نهاوند معادل چهار هزار
 متر مربع] با ساعت آب یعنی واحد مالیاتی را معین و بدهی هر ملک را از کل مبلغ مالیات مشخص نماید . برای
 این که قشون‌گیری هم مثل مالیات بر پایه‌ی اساسی مستقر شود بنیچه‌ی مالیاتی را مأخذ دادن سرباز هم مقرر داشتند
 . (فرهنگ معین)

سال است دیوانیانِ عظام ، سوارِ آن‌جا را اخراج فرموده‌اند و بنیچه [ای] چهار تومان اصلاً [و] فرعاً [از] بابتِ سوار جمع فرموده‌اند. این فقره باعثِ خرابیِ خزل شده است. دیناری از بابت بنیچه‌ی خزل وصول نمی‌شود. غالبِ رعیتش سال‌ها است [که] متفرقِ کنگاورِ افشار و کرمانشاهان و اطراف شده‌اند. خالصه‌جات خوب دارد و سابق خیلی خراب بود. دو سال است حضرت مستطاب اعظم شاهزاده عزالدوله مبالغه‌امخارج فرموده‌اند و رو به آبادی نهاده است.

شرح قرایِ خِزَل

حرفِ الف

□ آران - آران شش دانگ خالصه است. نیم فرسنگ طول، ربع فرسنگ عرض آن‌جا است. زمینش مسطح است. از زودخانه‌ی کنگاورِ افشار مشروب می‌شود. جایِ چهل زوج عوامل است. قریب بیست خانوار رعیت دارد. شکار قوچ و میش در کوه، و کنار رودخانه خوک پیدا می‌شود.

حرفِ با [ب]

□ پاخلیج - پاخلیج زمینش پست و بلند است. در تپه‌های [آن] درخت بلوط بسیار است. باغات هم دارد. سرابی دارد [که] مشهور است به سرابِ بابا علی. قریب پنج سنگ آب دارد. جایِ شانزده زوج عوامل است. قریب صد نفر جمعیت دارد. شکارگاه خوب دارد. کبک و قوچ و میش کوهی هم دارد. *گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*

حرفِ تا

□ تاریکدر [تاریکدره] - تاریکدر در میان کوه [به] سمتِ لرستان واقع است. زمینش پست و بلند است. آب [آن] چشمه ساری است که از کوه جاری است. جایِ شش زوج عوامل است. قریب هفتاد نفر جمعیت دارد. شکارگاه خوب قوچ و میش دارد. حرفِ تا ندارد.

حرفِ ج و چ از قراری است که در سنه‌ی ماضیه عرض نموده.

- بنیچه طوماری است که مشخصات شناختی، وسعت زمین، جمعیت (تعداد خانوارها) مقدار مالیات و تعداد سربازان در آن مشخص می‌شده و قراردادهای بین محل و حکومت مشخص می‌شود. (توضیح از دکتر صفی نژاد)

حرفِ حا ندارد.

حرفِ خ

□ خَلْجِرود - نام رودی است که از سرخلج به پاخلیج رسیده داخل گاماسیاب می شود. این دو دهکده و بعضی مزارع از آن مشروب می شود. جای بسیار خوبی است. رود گاماسیاب نهادن به آن جا که می رسد خیلی بزرگ تر و عمیق تر می شود. آب های ملایر و تویسرکان و آران و غیره داخل [آن] شده است. کنار رود درختان بید بسیار است. گراز در کنار رودخانه پیدا می شود. در کوه سمت جنوبی درختان بلوط و بوته خار تلو فراوان است. کبک در آن درخت ها و تپه ها شمار ندارد. خرگوش و قوچ و میش هم دارد. در سرخلج جنگل چنار و بلوط و غیره خیلی زیاد است. در پاخلیج میوه جات بسیار دارد. انتهای خزل در کنار رودخانه ی گاماسیاب گزوسان است. که از قرای چمچمال کرمانشاهان است. از پاخلیج به گزوس یک فرسخ و نیم راه است.

حرفِ د

□ داس کتاب - داس کتاب جای هفت زوج عوامل است. آب [آن] از چشمه سار کوه است زمینش پست و بلند است در پاچه ی کوه. [به] سمت لرستان واقع است. بلاسکنه است. طوایف لرستان [آن جا] را مرتع خود قرار داده اند.

□ دهنو - دهنو شش دانگ خالصه است. زمینش مسطح است. از رودخانه ی تویسرکان که [به] طرف خزل جاری است مشروب می شود. باغات و درخت ندارد. چمن وسیعی دارد. محلّ تعلیف توپخانه ی مبارک است. این قریه جای چهل زوج عوامل [است]. قریب سیصد و پنجاه نفر جمعیت دارد. بیشه زار درخت نارون در این قریه هست. به قدر صد و پنجاه قدم طول دارد. عرضش کمتر است.

□ دزه میرزا - دزه میرزا جای شش زوج عوامل است. زمینش همه دیم کار است. آب ندارد. بلاسکنه است. شکار قوچ و میش دارد.

□ ده کبود [تاریکده پایین] - ده کبود جای ده زوج عوامل است. آب ندارد. دیم کار است. قریب هفتاد نفر جمعیت دارد. کبک و قوچ و میش کوهی هم دارد. این دزه ای است که به کنگاور کهنه ختم میشود. شکارگاه بسیار خوبی است. آب همه جا می گردد.

□ داریاب - داریاب جای ده زوج عوامل است. دیم کار است. آب ندارد. [سکنه ی آن] صد نفر جمعیت می شود. کبک بسیار دارد.

حرفِ ذال و را ندارد .

حرفِ زا

□ زابون - [زاین] مزرعه‌ای است دیم‌کار . محلّ پنج زوج عوامل است . قریب شصت نفر جمعیت دارد .

حرفِ س

□ سرخلج - سرخلج جای سی زوج عوامل است . نزدیک خاکِ لرستان واقع شده . سرایی دارد [که] به قدر پنج سنگ آب دارد . در بلندی واقع است . کبک و خوک و خرس دارد . آب [آن] به پاخلج رسیده بعد داخل گاماسیاب می‌شود .
[به] مزارع شمالی رود گاماسیاب [به] طرفِ ماران قالیچه می‌گویند . چم رژیجه [و] چغیته خالصه است . [مزارع دیگر:] ونوکوه ، کل‌کاوره ، کهلان ، خشک‌اوره ، کهریز و چناران بیک میرزاخانگی [است] . از پاخلج به سرخلج این مزارع سرراه واقع است :
خیره مرند ، سراب باباعلی ، هفت‌خانگی .

□ سنگ سفید - سنگ سفید جای بیست زوج عوامل است . از رودخانه‌ی افشار مشروب می‌شود . قریب دویست نفر جمعیت دارد .

□ سیاه درّه - سیاه درّه در پایین کوه ، بین نهاوند و لرستان واقع شده . جای شش زوج عوامل است . شکار کوهی دارد . قریب صد نفر جمعیت دارد .

حرفِ ش

□ شَط زَل - شَط زَل جای شش زوج عوامل است . دیم‌کار است . در پاچه‌ی کوه واقع شده . قریب رده خانواده جمعیت دارد .
حرفِ ص و ض و ط و ظ ندارد .

حرفِ ع

□ عبدالملکی - عبدالملکی شش دانگ خالصه است . جای پانزده زوج عوامل است . از رودخانه‌ی تویسرکان مشروب می‌شود . قریب دویست نفر جمعیت دارد . زمینش مسطح است .

حرفِ غ و ف ندارد .

حرفِ ق

□ قلعه قولاد - قلعه قولاد در میان رودخانه‌ی افشار واقع شده . زمینش پست و بلند [است]

جای ده زوج عوامل است . قریب یک صد و پنجاه نفر جمعیت دارد .

□ قلاته - قلاته زمینش بعضی هموار و بعضی پست و بلند است . از رودخانه‌ی گاماسیاب مشروب می‌شود . جای ده زوج عوامل است . سکنه ندارد . خوک بسیار دارد .
□ قیلاب - [قیلاب] جای بیست زوج عوامل است . دیم کار است . پانزده خانواده رعیت دارد .

حرف ک

□ کلان کهریز - کلان کهریز جای پانزده زوج عوامل است . زمینش پست و بلند است . در کنار رودخانه‌ی گاماسیاب واقع شده . سکنه ندارد . رعیت هم ندارد . خوک و کبک بسیار دارد .

□ کله مرغان - کله مرغان جای ده زوج عوامل است . زمینش دیم کار است . قوچ و میش کوهی دارد . قریب چهار خانوار رعیت تازه در آن جا مسکون شده است .
□ کند کیله -

کند کیله جای سی زوج عوامل است . زمینش پست و بلند است . دیم کار است . جزئی چشمه سار هم دارد . قریب صد و شصت نفر جمعیت دارد .

□ کرماجان - کرماجان جای سی زوج عوامل است . زمینش مسطح است . از رودخانه‌ی افشار مشروب می‌شود . قریب چهار صد نفر جمعیت دارد .

□ کاهریز برفراخ [بره فراخ] - کاهریز برفراخ در تنگ راه نهاوند و توپسرکان و افشار واقع شده . قنات کوچکی و جزئی آبی دارد . جای پانزده زوج عوامل است . بسته به خاک کنگاور افشار است . قریب صد و پنجاه نفر جمعیت دارد .

□ کردیان [گردیان] - کردیان جای بیست زوج عوامل است . زمینش مسطح است . از سراب گاماسیاب مشروب می‌شود . قریب صد و پنجاه نفر جمعیت دارد . در دامنه‌ی شمالی کردیان قدری غلات جنگل و درخت بلوط هست .

□ کنگاور کهنه - کنگاور کهنه جای سی زوج عوامل است . شکارگاه معتبری است . خوک ، مرغابی ، کبک و خرگوش دارد . در اطراف کوهسار سخت دارد . سراب مخصوص دارد قریب شش سنگ آب دارد . باغ و اشجار هم دارد . قریب سیصد نفر جمعیت دارد .

□ کیوکی [گیوکی] - کیوکی جای دوازده زوج عوامل است . زمینش مسطح است . قریب

دویست و پنجاه نفر جمعیت دارد .

حرف ل ندارد .

حرف م

□ محموددیوانه [ظاهراً منظور محمودوند است.] - محموددیوانه درپاچه‌ی کوه [به] طرف لرستان است . جای ده زوج عوامل است . چشمه سار دارد . قریب نود نفر جمعیت دارد .

□ ماران - مارانشی دانگ خالصه است . [دارای] چهار مزرعه است [به نام های] ده‌لر ده کهنه پاقلعه و دوآب . زمینش مسطح است . یک فرسنگ عرض و یک فرسنگ طول دارد . سراب مخصوص دارد . قریب سی سنگ آب دارد .

در سراب آن جا ماهی بسیار است . جای صد زوج عوامل است . قریب صد خانوار کلاً می‌شوند . کدوک پید سرخ [در] راه کرمانشاهان در این قریه واقع است . سراب آن عمیق است . درکنار جنوبی آن سنگ های تراشیده افتاده است . [که] در قدیم عمارتی بوده است . در فصل پاییز سار بسیار در میان سراب ، روی نی‌ها ، [در] شب منزل می‌گیرند [و] پرنده‌ی میان آب بسیار دارد .

حرف ر ن

□ نصیر آباد - نصیر آباد جای بیست زوج عوامل است . زمینش مسطح است . از رودخانه‌ی تویسرکان که [به] سمت نهاوند جاری است مشروب می‌شود . قریب پنجاه نفر جمعیت دارد .

حرف و ، ها ، یا ندارد .

به تاریخ ۱۷ شهر صفر المظفر ۱۲۹۸

مقابله و تصحیح شد .

تعلیقات

از: گودرز جلالوند

نهاوند شهرستان نهاوند با مساحتی در حدود ۱۴۶۰ کیلومتر مربع در جنوب غربی استان همدان واقع شده است. این شهرستان از شمال به شهرستان تویسرکان، از شمال غربی و غرب به استان کرمانشاه، از جنوب به استان لرستان و از شرق به شهرستان ملایر محدود می‌گردد. (۱)

این منطقه به صورت یک دشت میان‌کوهی طویل با امتداد شمال غربی - جنوب شرقی بین رشته کوه شمالی (شامل: کوه چله، شادمانه، آردشان، کوه سفید و ...) و رشته کوه جنوبی (گرین) با مختصات جغرافیایی 33° تا 34° عرض شمالی و $47^{\circ} 58'$ تا $48^{\circ} 32'$ طول شرقی واقع شده است.

بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵، این شهرستان در سال ۷۵ دارای جمعیتی معادل ۱۸۴۱۶۰ نفر بوده است که از این تعداد ۶۷۵۷۹ نفر (نزدیک به ۳۶/۷ درصد) در مناطق شهری نهاوند و فیروزان سکونت دارند و ۱۱۶۵۸۱ نفر مابقی (یعنی ۶۳/۳ درصد) در مناطق روستایی این شهرستان در دو بخش (مرکزی و خزل) و ۷ دهستان (طریق‌الاسلام، فضل، گیان، شعبان، گاماسیاب، خزل شرقی و سلگی)، ساکن شده‌اند. (۲)

شهر نهاوند (مرکز شهرستان) با مختصات جغرافیایی $34^{\circ} 11' 41''$ عرض شمالی و $48^{\circ} 22' 40''$ طول شرقی بر روی دامنه‌های جنوبی کوه سفید و در طرف شرق رودخانه‌ی گاماسیاب قرار گرفته است.

در طرف غرب، جنوب غرب و جنوب شهر نهاوند باغات میوه‌ی وسیعی وجود دارد و به وسیله‌ی نهر شعبان که از رودخانه‌ی گاماسیاب منشعب می‌شود، مشروب می‌شود.

این شهرستان دارای دو بخش مرکز و خزل است. که بخش مرکزی شامل دهستان‌های: طریق‌الاسلام، فضل، گیان، شعبان، گاماسیاب و بخش خزل شامل دهستان‌های: خزل شرقی و سلگی است.

شرح قرا و بلوکات نهاوند (به ترتیب الفبا)

- ازل کوزل : در حال حاضر روستایی به این اسم بر روی نقشه وجود ندارد ، احتمال می رود که این روستا همان روستای رحمان آباد کنونی باشد که جزء شهرستان نهاوند نیست .
- ازنهری : جزء دهستان سلگی است و در غرب شهر نهاوند و در حاشیه ی دشت و جنوب جاده ی نهاوند - کرمانشاه واقع شده و فاصله ی آن تا مرکز بخش (خزل) در حدود ۲۳/۲ کیلومتر بوده و آسفالت می باشد .

- اشنوند : جزء دهستان شعبان است و در شرق شهر نهاوند در داخل ارتفاعات کوه سفید واقع شده و دارای وضعیت کوهستانی است . فاصله ی این روستا تا مرکز بخش در حدود ۱۱/۰۶ کیلومتر و دارای راه درجه سه با وضعیت متوسط و رویه ی شنی می باشد .^(۱)

اکبر آباد - در نقشه ی توپوگرافی دو اکبر آباد ، یکی بین لیلان و معتمد آباد در دهستان طریق الاسلام و دیگری بین شریف آباد و قیلاب در دهستان خزل شرقی قرار دارد . به احتمال زیاد توضیح متن سند مربوط است به اکبر آباد اول که در حال حاضر جزء دهستان طریق الاسلام است . همان طور که گفته شد قریه ی مزبور جزء دهستان طریق الاسلام است و در شمال غرب شهر نهاوند نزدیک به محل اتصال رودخانه ی حرم آباد ملایر با رودخانه ی گاماسیاب و در جنوب جاده ی نهاوند کرمانشاه و در میانه ی دشت واقع شده است . فاصله ی آن تا مرکز بخش (نهاوند) ۱۹/۷ کیلومتر می باشد و دارای راه درجه ی سه با وضعیت متوسط و رویه ی شنی است .

- الوان کمر : در نقشه ی منطقه ^(۲) تنها یک روستا به نام الوان کمر بالا دیده می شود ولی در نقشه ی دهستان گاماسیاب که توسط جهاد سازندگی نهاوند تهیه گردیده به صورت دو مزرعه به نام های الوان کمر و الوان کمر سفلی در شرق شهر نهاوند و شمال جاده ی نهاوند -

۱ - تمامی اطلاعات مربوط به طول راه و وضعیت آن و همچنین نقشه ی دهستان از منابع رسمی جهاد سازندگی نهاوند گرفته شده است .

۲ - نقشه ی توپوگرافی ۱:۵۰۰۰۰ منطقه ، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح ، سال ۱۳۵۵ که براساس عکس های هوایی سال ۱۳۴۴ تهیه شده و اطلاعات تا سال ۳۴ در آن قید شده است .

- ملاير بر روی دامنه های جنوبی کوه سفید ترسیم شده و هر دو خالی از سکنه می باشند .
- انگشته : این روستا در دامنه ی جنوبی کوه سفید در شمال جاده ی نهاوند - ملاير واقع شده و در حال حاضر جزء محدوده ی سیاسی شهرستان نهاوند نمی باشد .
- بابارستم : جزء دهستان شعبان است . در جنوب شهر نهاوند و جنوب جاده ی نهاوند - ملاير در میانه ی دشت و کنار رودخانه ی گاماسیاب واقع شده است . فاصله ی آن تا مرکز بخش در حدود $3/4$ کیلومتر و دارای راه درجه ی سه با وضعیت خوب و رویه ی شنی است .
- باباقاسم : جزء دهستان گاماسیاب است این روستا در جنوب شرقی شهرستان نهاوند و جنوب جاده ی نهاوند - ملاير در میانه ی دشت واقع شده است . فاصله ی آن تا مرکز بخش در حدود $16/6$ کیلومتر بوده و دارای راه درجه ی سه با وضعیت متوسط و رویه ی شنی می باشد . با توجه به مشاهدات نگارنده در سال ۱۳۷۷ جاده ی آن آسفالت گردید .
- باروداب : در نقشه ی توپوگرافی و دهستان شعبان روستایی با نام قلعه ی باروداب ترسیم گشته . این روستا جزء دهستان شعبان است . در طرف شمال شرقی و شرق شهر نهاوند در کنار جاده ی نهاوند - آوزرمان ملاير واقع شده است . فاصله ی آن تا مرکز بخش در حدود $8/4$ کیلومتر و راه آن همان طور که ذکر شد آسفالت می باشد .
- بُرجک : جزء دهستان شعبان است . در شرق شهر نهاوند و شمال جاده ی نهاوند - ملاير و در داخل ارتفاعات کوه سفید واقع شده است . فاصله ی آن تا مرکز بخش در حدود $15/07$ کیلومتر بوده و دارای راه درجه ی سه با وضعیت متوسط و رویه ی شنی می باشد .
- پرچکی : جزء دهستان خزل شرقی است . در شمال غربی شهر نهاوند و جنوب غربی شهر فیروزان (مرکز بخش خزل) در میانه ی دشت و کنار رودخانه ی گاماسیاب واقع شده است . فاصله ی آن تا مرکز بخش در حدود $9/05$ کیلومتر و دارای راه درجه ی سه با وضعیت متوسط و رویه ی شنی است .
- برزول : جزء دهستان فضل و مرکز آن می باشد . در غرب یا شمال غرب شهر نهاوند و جنوب جاده ی نهاوند - کرمانشاه در میانه ی دشت واقع گردیده است . فاصله ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۴ کیلومتر و دارای راه آسفالته ی درجه یک با وضعیت خوب می باشد .
- پنه سره : جزء دهستان شعبان است . در شمال شرق شهر نهاوند و شمال غرب جاده ی نهاوند - آوزرمان در داخل ارتفاعات کوه سفید واقع شده است . فاصله ی آن تا مرکز بخش

در حدود ۹/۳ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت خراب و رویه‌ی شنی است .

- بیان : روستای بیان جزء دهستان گاماسیاب است . این روستا در جنوب شرقی نهاوند و جنوب جاده‌ی ملایر - نهاوند در پای دامنه‌ی کوه سنگ سوراخ و حاشیه‌ی دشت واقع گردیده . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش (نهاوند) ۱۴/۴ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- بندامان : جزء دهستان فضل می‌باشد . در غرب تا شمال غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه در میانه‌ی دشت واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۵/۲ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی دو با وضعیت خوب و رویه‌ی شنی می‌باشد .

- تائمه (تایمه) : جزء دهستان طریق‌الاسلام است . در شمال غرب شهر نهاوند و شمال جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه ، در کنار رودخانه‌ی حرم آباد ملایر و درّه واقع بین کوه آردشان و شادمانه واقع شده و سیمایی تپه ماهوری دارد . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۹/۳ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- تازه نو (تازه‌ناب) : در نقشه‌ی توپوگرافی ۵۰۰۰۰ منطقه و همچنین نقشه‌ی دهستان چهار روستا به نام‌های تازناب سفلی (تپه) ، تازناب وسطی (دره) ، تازناب علیا و تازناب محمد باقر (پیرحیاتی) دیده می‌شود که در نزدیکی هم‌دیگر قرار گرفته‌اند . اما با توجه به متن سند به احتمال زیاد در این نوشته تازناب علیا شرح داده شده و احتمالاً آن زمان (۱۲۹۸ هـ ق) همین روستا وجود داشته است . به هر حال این روستا در حال حاضر جزء دهستان شعبان است و در طرف جنوب غربی شهر نهاوند واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۳/۴ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- توانه : جزء دهستان فضل است . در غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه و در حاشیه‌ی جنوبی دشت واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۲۱/۳ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- حبیب آباد : جزء دهستان سلگی است . در شمال غرب نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه و شمال رودخانه‌ی گاماسیاب و در میان دشت واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۰ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- حسن آباد : مزرعه‌ای است که در حال حاضر در هیچ‌یک از نقشه‌ها نامی از آن دیده نمی‌شود .

- خاربیجان : با توجه به نوشته‌ی سند در سمت غرب نهارند واقع شده و اما مزاده‌ای در آن جامدقون بوده است . آب آن از طریق قنات تأمین می‌شده و قریب پنجاه نفر جمعیت داشته است ، ولی در حال حاضر روی نقشه هیچ‌گونه آثاری از آن مشهود نیست .

- خرابه چولک : بر اساس نوشته‌ی سند مزرعه‌ای است از مزارع جنوبی روستای چولک واقع در شمال غرب شهر نهارند و جنوب جاده‌ی نهارند - کرمانشاه که در روی نقشه مشهود نیست .

- خرابه قلعه قباد : بر اساس نوشته سند مزرعه‌ای است از مزارع اطراف قلعه قباد واقع در جنوب شرقی شهر نهارند و جنوب جاده‌ی نهارند - ملایر که در روی نقشه مشهود نیست .
- خواجه حسینی (ظفرآباد) : قبلاً مزرعه بوده و حالا محل سکونت شده و جزء دهستان شعبان است . در جنوب شهر نهارند و نزدیک روستای بابارستم واقع شده . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۲/۵ کیلومتر و دارای راه درجه سه با وضعیت خوب و رویه‌ی شنی است .

- دَرِنه (دِرانه) : جزء دهستان فضل است . در غرب شهر نهارند و جنوب جاده‌ی نهارند - کرمانشاه در میان دشت واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۶/۷ کیلومتر و دارای راه درجه سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- دره ابراهیم : جزء دهستان شعبان است . در جنوب شهر نهارند و جنوب جاده‌ی نهارند - ملایر و در حاشیه‌ی دشت و پای دامنه‌ی کوه سنگ سوراخ واقع شده . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۳/۳ کیلومتر و دارای راه درجه سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- دره کَلَه (دَرگِلَه) : دره کَلَه یا به زبان محلی دَرگِلَه مزرعه‌ای است واقع در دره‌ای در جنوب روستای کله‌مار علیا که جزء دهستان شعبان است و جنوب شهر نهارند در دامنه‌های شمالی کوه گرین واقع شده است .

- دوچقای (ده چقای) : جزء دهستان گاماسیاب است . در جنوب شرقی شهر نهارند و جنوب جاده‌ی نهارند - ملایر و میان دشت و کنار رودخانه‌ی خرچنگ رود واقع شده است .

فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۵ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- دهبوره : جزء دهستان طریق‌الاسلام است . در غرب شهر نهاوند، کنار رودخانه‌ی گاماسیاب واقع شده و سیمایی هموار دارد . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۵ کیلومتر و دارای راه درجه سه با وضعیت خراب و رویه‌ی شنی است .

- ده حیدر : جزء دهستان گاماسیاب است . در جنوب شرقی شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - ملایر و کنار رودخانه‌ی گاماسیاب واقع شده و سیمایی کوهستانی دارد . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۷/۷ کیلومتر و دارای راه درجه سه با وضعیت خراب و رویه‌ی شنی است .

- ده فول : جزء دهستان طریق‌الاسلام و مرکز آن می‌باشد . در شمال غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه و کنار رودخانه‌ی گاماسیاب واقع شده و سیمایی هموار دارد . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۷ کیلومتر و راه آن آسفالت است .

- دهنو : هم اکنون دو روستا به نام های دهنو علیا و دهنو سفلی در منطقه واقع است اما ، با توجه به نوشته‌ی سند می‌توان احتمال داد که دهنو سفلی دارای قدمت بیشتری باشد . روستای مذکور جزء دهستان شعبان است . در جنوب شهر نهاوند و کنار رودخانه‌ی گاماسیاب واقع گردیده . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۲/۱ کیلومتر و دارای راه درجه سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- رزینی : جزء دهستان سلگی است . در سمت غرب - شمال غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه و جنوب رودخانه‌ی گاماسیاب واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۷/۳ کیلومتر و دارای راه درجه سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- رضی آباد : جزء دهستان شعبان است . در جنوب شهر نهاوند و در امتداد جاده‌ی نهاوند - ملایر و کنار نهر شعبان واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش کم‌تر از یک کیلومتر است .

- رودباری : رودباری جزء دهستان سلگی است . در طرف شمال غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه و در کنار رودخانه‌ی گاماسیاب واقع شده است . فاصله‌ی

آن تا مرکز بخش در حدود ۱۶/۶ کیلومتر و دارای راه درجه سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است.

- زرامین: همان طور که در متن سند نیز آمده دو روستا به نام‌های زرامین علیا و سفلی در منطقه وجود دارد. هردو در غرب شهر نهاوند و کنار نهر برزول که از گاماسیاب منشعب می‌شود در داخل یک دره‌ی وسیع بین ارتفاعات تپه ماهوری اطراف که از پیش کوه‌های گرین است قرار دارند. هردو روستا جزء دهستان فضل محسوب می‌شوند. فاصله‌ی زرامین علیا تا مرکز بخش در حدود ۶/۱ کیلومتر و دارای راه درجه سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است. هم‌چنین فاصله‌ی زرامین سفلی تا مرکز بخش در حدود ۷/۷ کیلومتر و دارای راه درجه سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است.

- سُرخکند: جزء دهستان گاماسیاب است. در جنوب شرقی شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - ملایر و کنار رودخانه‌ی گاماسیاب و در حاشیه‌ی دشت در دامنه‌ی کوه گرین واقع شده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۵/۲ کیلومتر و دارای راه درجه سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است.

- سردونان (سردوران): در حال حاضر سردوران نامیده می‌شود. جزء دهستان فضل است. در غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه و در میان دشت واقع گردیده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۴/۳ کیلومتر و دارای راه درجه سه با وضعیت خراب و رویه‌ی شنی است.

- سعد و قاص: جزء دهستان طریق الاسلام است. در شمال غربی شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه و کنار رودخانه‌ی گاماسیاب واقع شده فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۶/۷ کیلومتر و دارای راه درجه سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است.

- سفید خانی: جزء دهستان گاماسیاب است. در جنوب شرق شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - ملایر واقع شده و دارای سیمایی تقریباً هموار است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۸ کیلومتر و دارای راه درجه سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است.

- سُهران: جزء دهستان گاماسیاب است. در جنوب شرق شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - ملایر در حاشیه‌ی دشت و دامنه‌ی کوه گرین واقع شده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۲۲/۸ کیلومتر و دارای راه درجه سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است.

- شادمانه : جزء دهستان طریق الاسلام است . در شمال غرب - شمال شهر نهاوند و شمال جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه و در دامنه‌ی کوه شادمانه واقع است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۲۲/۹ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- شعبان : مرکز دهستان شعبان است . در جنوب شرق شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - ملایر در میان دشت واقع گردیده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۹/۵ کیلومتر و دارای راه آسفالت درجه‌ی دو با وضعیت خوب است .

- شوشوینه (شیشنگه ؟) : به مزارع بین روستاهای مراد آباد و دهنو سفلی که نهر راج از شمال آن و نهر برزول از جنوب آن می‌گذرد می‌گویند . این مزارع در جنوب شهر نهاوند واقع شده است .

- شهرک : مرکز دهستان سلگی است . در شمال غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه ، در میانه‌ی دشت و کنار رودخانه‌ی گاماسیاب واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۲/۵ کیلومتر و دارای راه آسفالت درجه‌ی یک با وضعیت خوب می‌باشد .

- شیراوند و فارسبان : هر دو قریه جزء دهستان سلگی هستند . در طرف غرب - شمال غربی شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه در پای دامنه‌ی شمالی ارتفاعات گرین و در حاشیه‌ی غربی دشت واقع شده‌اند . فاصله‌ی شیراوند تا مرکز بخش در حدود ۲۰/۵ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است و همچنین فاصله‌ی فارسبان تا مرکز بخش در حدود ۱۸ کیلومتر و دارای راه آسفالت درجه‌ی یک با وضعیت خوب است .

- عنبر قنبر : جزء دهستان طریق الاسلام است . در شمال غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه در میان دشت واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۶/۴ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- فارسبان : در ذیل روستای شیراوند شرح داده شده است .

- فاماسب : یا به عبارتی فاماست جزء دهستان گاماسیاب است و در نقشه‌ی دهستان تهیه شده توسط جهاد سازندگی با نام گاماسیاب ترسیم گشته . در جنوب شرق شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - ملایر و حاشیه‌ی غربی دشت در پای دامنه‌ی گرین

واقع گردیده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود $۲۱/۳$ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است.

- فنیجان: با توجه به نوشته‌ی سند، مزرعه‌ای بوده که در طرف شمال نهاوند قرار داشته است. ولی در حال حاضر آثاری از آن روی نقشه مشهود نیست.

- فیازمان: جزء دهستان شعبان است. در جنوب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - ملایر در میانه‌ی دشت و کنار رودخانه‌ی گاماسیاب واقع شده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود $۹/۳$ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است. - قلعه قباد: جزء دهستان گاماسیاب است. در جنوب شرقی شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - ملایر در میان دشت و کنار رودخانه‌ی گاماسیاب واقع شده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود $۱۳/۵$ کیلومتر و دارای راه آسفالت درجه‌ی دو با وضعیت خوب است.

- کاریز صفی خان (کهریز صفی خان)، کاریز سلیم (کهریز سلیم) و کاریز جمال (کهریز جمال): هر سه قریه جزء دهستان خزل شرقی هستند. هر سه در شمال غرب شهر نهاوند، جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه و در حاشیه‌ی شمالی دشت واقع شده‌اند. قبلاً جاده از جنوب این روستا می‌گذشته است. فاصله‌ی کاریز صفی خان تا مرکز بخش در حدود $۲/۳$ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی چهار با وضعیت خوب و رویه‌ی شنی است. فاصله‌ی کهریز سلیم تا مرکز بخش در حدود $۵/۳$ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است. فاصله‌ی کهریز جمال تا مرکز بخش در حدود $۳/۶$ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است.

- گرته: در حال حاضر به نام گرته وسج معروف است و با روستای وسج یکی شده و جزء دهستان خزل می‌باشد. در شمال غرب شهر نهاوند، در حاشیه‌ی شمالی دشت و شمال جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه واقع شده است. فاصله‌ی آن (وسج) تا مرکز بخش در حدود $۱۶/۸$ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت خوب و رویه‌ی شنی است.

- کرک بنفشه: در حال حاضر دو قریه به نام‌های کرک علیا و سفلی وجود دارند و جزء دهستان گیان می‌باشند. با توجه به نوشته‌ی سند کرک علیا منظور بوده است که در جنوب غربی شهر نهاوند و در پای دامنه‌ی شمالی کوه گرین واقع شده است. فاصله‌ی آن تا مرکز

بخش در حدود ۸/۹ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- کفراش (کفراج) : جزء دهستان طریق الاسلام است . در شمال غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه در حاشیه‌ی شمالی دشت واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۳/۲ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- کلندر : جزء دهستان شعبان است . در شرق شهر نهاوند و شمال جاده‌ی نهاوند - ملایر در پای دامنه‌ی کوه سفید واقع گردیده است . و در حال حاضر خالی از سکنه و مخروبه است . کله مار : در حال حاضر دو روستا به نام کله مار علیا و کله مار سفلی وجود دارد . ولی با توجه به نوشته‌ی سند به احتمال زیاد کله مار علیا قدیمی‌تر بوده و منظور این روستا می‌باشد . جزء دهستان شعبان است . در جنوب شهر نهاوند و در دامنه‌ی شمالی گرین واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۵/۱ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- کوهانی : جزء دهستان شعبان است . در جنوب شرق شهر نهاوند و در امتداد جاده‌ی نهاوند - ملایر واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۵ کیلومتر و دارای راه آسفالت است .

- گرجیان : در حال حاضر « گرجیو » خوانده می‌شود . با توجه به نوشته‌ی سند مزرعه‌ای بوده ، ولی در حال حاضر محل سکونت شده و روستاست . در شرق شهر نهاوند در پای ارتفاعات کوه سفید واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش حدود دو کیلومتر و دارای راه خاکی است .

- گره‌چقا : جزء دهستان خزل شرقی است . در شمال غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه در میان دشت و کنار قلقل رود که از توپسرکان می‌آید واقع شده است . در متن سند نوشته شده که از رودخانه‌ی ملایر مشروب می‌شود ولی همان‌طور که می‌دانیم و در روی نقشه‌ی منطقه ترسیم گشته در کنار قلقل رود قرار داشته و از آن مشروب می‌شود . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش (فیروزان) حدود ۲/۷ کیلومتر است و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- گل زرد: جزء دهستان شعبان است. در جنوب شهر نهاوند و متصل به آن واقع شده است.

- گنبدکبود: جزء دهستان سلگی است. در طرف غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه، در حاشیه‌ی جنوبی دشت نهاوند و پای دامنه‌ی شمالی کوه گرین واقع شده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۲۴/۹ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است.

- گوشه: که به احتمال زیاد منظور گوشه‌ی سعد و قاص است که جزء دهستان طریق‌الاسلام است. در شمال غرب شهر نهاوند، مجاور جاده و در حاشیه‌ی شمالی دشت واقع شده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۵/۲ کیلومتر و دارای راه آسفالت است.

- گیان: مرکز دهستان گیان است. در غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه در حاشیه‌ی غربی دشت واقع گردیده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۸ کیلومتر و دارای راه آسفالت با وضعیت خوب می‌باشد.

- گیل آباد: جزء دهستان فضل است. در غرب نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه در میانه‌ی دشت واقع شده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۴ کیلومتر و دارای راه آسفالت درجه‌ی یک با وضعیت خوب است.

- الله یادگار (لیلی یادگار) و معدی کرب: لیلی یادگار جزء دهستان سلگی است. در شمال غرب شهر نهاوند، جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه، در میانه‌ی دشت و کنار رودخانه‌ی حرم آباد ملایر واقع شده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۳/۸ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است. و اما معدی کرب که در نوشته‌ی سند از آن در آن زمان به عنوان یک روستای مخروبه نزدیک لیلی یادگار اسم برده شده است، در حال حاضر وجود خارجی ندارد.

- لوشان: جزء دهستان طریق‌الاسلام است. در شمال غرب شهر نهاوند، جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه، میان دشت و در کنار رودخانه‌ی گاماسیاب واقع شده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۳/۵ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است.

- لیلان: جزء دهستان فضل است. در غرب - شمال غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه و در میان دشت واقع گردیده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۷ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است.

- لیلان پیشکار: جزء دهستان سلگی است. در شمال غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه، در میانه‌ی دشت واقع شده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۲۲/۸ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است.

- ملاسیجان: با توجه به متن سند در نیم فرسنگی جنوب شهر نهاوند قرار داشته است و چشمه‌ی آبی داشته، که با این نشانه‌ها می‌تواند احتمالاً قریه‌ی مراد آباد کنونی باشد. هر چند جای بحث دارد. همچنین نوشته شده: (محمود میرزا عمارتی آن جاساخته و حوض و قنارها را به کاخ محمود معروف بوده است.) در حال حاضر آن جا تپه‌ای است که کشتارگاه نهاوند در جنوب آن قرار دارد و از آب آن چشمه استفاده می‌کند و به تپه‌ی کاخ معروف است و بین روستاهای گل‌زرد و مراد آباد قرار دارد. همچنین زمین‌ها و مزارع جنوب این تپه بین روستاهای مراد آباد و ظفر آباد به ملاسیان معروفند که احتمالاً برگرفته از نام قدیمی ملاسیجان است.

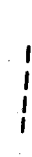

- ملهوسان (ملوسان): جزء دهستان طریق الاسلام است. در شمال شهر نهاوند و شمال جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه در دره‌ی رودخانه‌ی حرم آباد ملایر بین کوه‌های شادمانه و آردوشان واقع شده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۲۴/۳ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی دو با وضعیت خوب و رویه‌ی شنی است.
 - مَهان: که بر اساس نوشته‌ی سند به قریه‌ی یاد شده متصل بوده و خالی از سکنه بوده است. در حال حاضر روستایی به این اسم وجود ندارد.

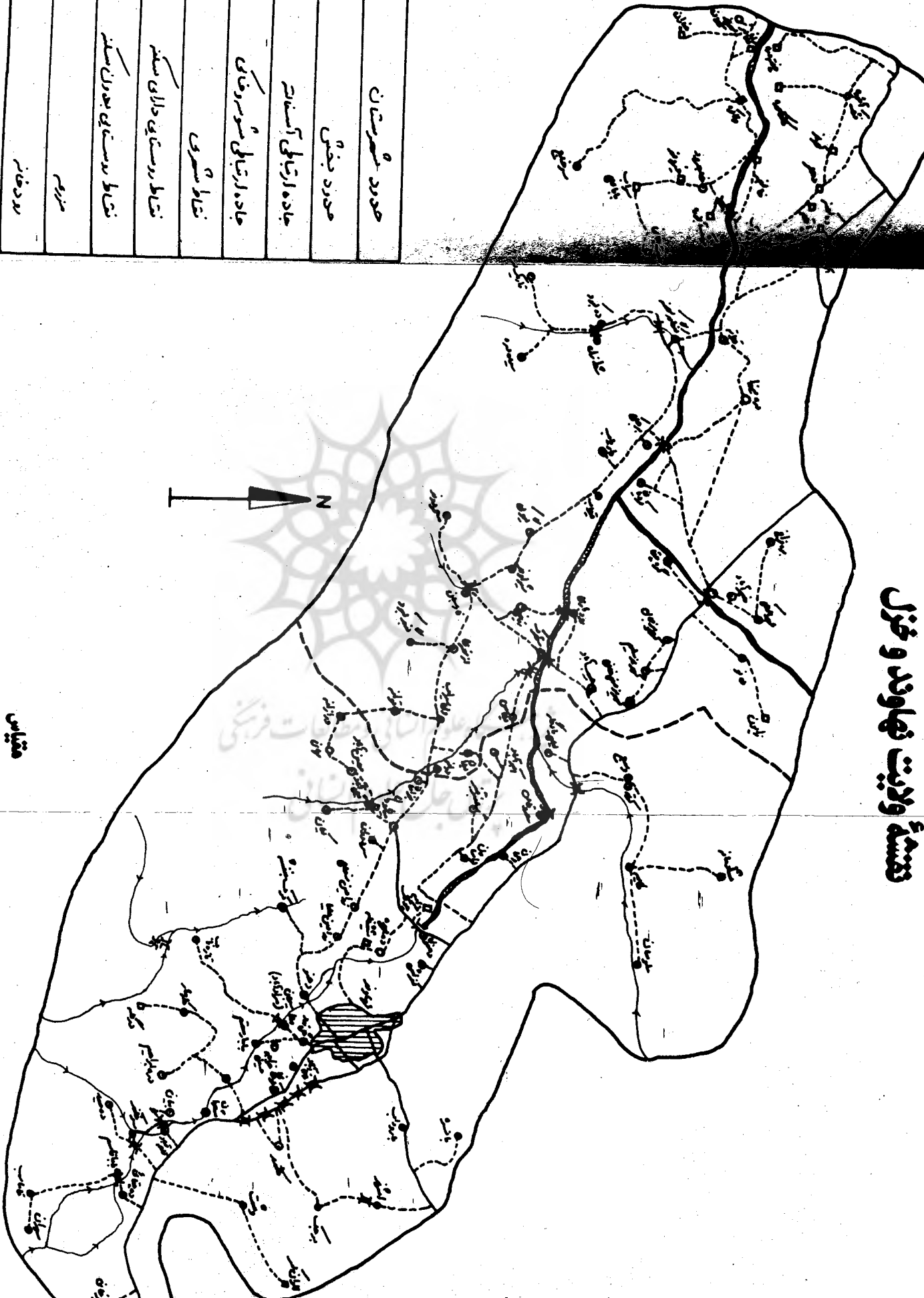
- مهین آباد (میان آباد): جزء دهستان گیان است. در غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه در میان دشت واقع شده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۸/۹ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است.

- میان رودان: جزء دهستان فضل است. با توجه به نوشته‌ی سند مزرعه‌ای نزدیک روستای گیل آباد بوده که در حال حاضر مسکونی شده و با قریه‌ی گیل آباد یکی گشته است.
 - نقاره‌چی: طبق متن مزرعه‌ای بوده در طرف جنوب شهر نهاوند و صل به اراضی این

نقشه ولایت قباوند و خزل

راهنما

	حدود شهرستان
	حدود بخش
	جاده ارتباطی آسفالت
	جاده ارتباطی شوروفکای
	نشاط شهری
	نشاط روستایی دارای سینتر
	نشاط روستایی بدون سینتر
	مزرعه
	رودخانه
	بلک چوپان

مقیاس

- ورازانه : جزء دهستان گیان است . در غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه در حاشیه‌ی جنوبی دشت و پای دامنه‌ی گرین واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۲۳ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .
- وسج : جزء دهستان خزل شرقی است . در شمال غرب شهر نهاوند در حاشیه‌ی شمالی دشت و در کنار رودخانه‌ی حرم آباد ملایر واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۶/۸ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت خوب و رویه‌ی شنی است .

- ولی سوراب (ولی سیراب) : جزء دهستان فضل است . در غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه در میانه‌ی دشت واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۹/۲ کیلومتر و دارای راه آسفالتی است .

- ومان (وهمان) : جزء دهستان طریق الاسلام است . در شمال غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه در حاشیه‌ی شمالی دشت و کنار رودخانه‌ی گاماسیاب واقع شده است .

فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۲ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- وهن : در متن سند آمده که در دو فرسنگی جنوب نهاوند واقع شده و پنجاه نفر جمعیت داشته است ولی در حال حاضر قریه‌ای به این اسم دیده نمی‌شود .

- ویشت (وشت) : جزء دهستان گاماسیاب است . در شرق - جنوب شرق شهر نهاوند و شمال جاده‌ی نهاوند - ملایر در دامنه‌ی ارتفاعات کوه سفید واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۸/۲ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

شرح قرای خزل

- آران : در شمال غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه و تقریباً نزدیک به آن واقع شده و جزء محدوده‌ی سیاسی شهرستان نهاوند نیست .^(۱)

۱ - این روستا در عداد تعدادی دیگر از روستاهای خزل غربی ، طبق مصوبه‌ی وزارت کشور به شماره‌ی ۱۳۴ ت ۸۲۸۳۴ و تاریخ ۱۳۶۹/۷/۱۴ از شهرستان نهاوند منتزع و به عنوان بخش خزل غربی جزء شهرستان کنگاور شده است .

- پاخلیج : هم اکنون جزء محدوده‌ی سیاسی شهرستان کنگاور است. (۱)

- تاریکدره (تاریک دره‌ی بالا) : جزء دهستان خزل شرقی است. در غرب - شمال غربی شهر نهاوند، در داخل درّه‌ای میان ارتفاعات گرین واقع شده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۲۶/۳ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت خراب و رویه‌ی شنی است.

- خلج‌رود : در حال حاضر جزء محدوده‌ی سیاسی شهرستان کنگاور است.

- داریاب : جزء دهستان خزل شرقی است. در شمال غرب شهر نهاوند و در دامنه‌ی ارتفاعات گرین واقع شده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۴/۳ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است.

- داس‌کتاب : در منطقه مشهود نیست.

- دره میرزا : جزء دهستان خزل شرقی است. در شمال غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه و در پای دامنه‌ی لره کوه و حاشیه‌ی غربی دشت واقع شده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۱ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است.

- ده کبود (تاریکدره‌ی پایین) : جزء دهستان خزل شرقی است. در شمال غربی شهر نهاوند در میان دره‌ای واقع در دامنه‌ی ارتفاعات گرین واقع شده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۲۰/۴ کیلومتر است و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است.

- دهنو : جزء دهستان خزل شرقی است. در شمال غرب شهر نهاوند و شمال جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه و حاشیه‌ی دشت و کنار قلقل رود واقع شده است. فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۵ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت خوب و رویه‌ی شنی است.

- زاپون (زاپن) : جزء دهستان خزل شرقی است. در شمال غرب شهر نهاوند و شمال جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه در حاشیه‌ی شمالی دشت کنار قلقل رود قرار گرفته است. فاصله‌ی

۱ - این روستا در عداد تعدادی دیگر از روستاهای خزل غربی، طبق مصوبه‌ی وزارت کشور به شماره‌ی ک ۱۳۲ ت ۸۲۸۳۴ و تاریخ ۱۳۶۹/۷/۱۴ از شهرستان نهاوند منتزع و به عنوان بخش خزل غربی جزء شهرستان کنگاور شده است.

آن تا مرکز بخش در حدود ۹/۵ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- سیاه‌دژ: جزء دهستان خزل شرقی است . در شمال غرب شهر نهاوند و در درّه‌ای در داخل ارتفاعات گرین واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۲۵/۵ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت خراب و رویه‌ی شنی است .

- سرخلج : جزء محدوده‌ی سیاسی شهرستان کنگاور است .
- سنگ سفید : در روی نقشه مشهود نیست .

- شطزل : جزء دهستان خزل شرقی است . در شمال غرب شهر نهاوند ، در داخل درّه‌ای در میان ارتفاعات گرین واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۲۱/۴ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- عبدالملکی : جزء دهستان خزل شرقی است . در شمال غرب شهر نهاوند و شمال جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه در حوالی رودخانه‌ی قلقل رود قرار گرفته است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۲/۵ کیلومتر و دارای راه آسفالت درجه‌ی یک با وضعیت خوب است .

- قلاته (کلاته) : جزء محدوده‌ی سیاسی شهرستان کنگاور است .

- قلعه قولاد : بر روی نقشه قریه‌ای به این اسم مشهود نیست .

- قیلاب : جزء دهستان خزل شرقی است . در شمال غرب شهر نهاوند و جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه در حاشیه‌ی جنوبی دشت و کنار رودخانه‌ی گاماسیاب واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱۵ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- کاهریز بره فراخ : جزء دهستان خزل شرقی است . در شمال غرب شهر نهاوند در امتداد جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه و در حاشیه‌ی شمالی دشت واقع گردیده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۴ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- کردیان (گردیان) : جزء دهستان خزل شرقی است . در شمال غرب شهر نهاوند و در جنوب جاده‌ی نهاوند - کرمانشاه در میان دشت و کنار رودخانه‌ی گاماسیاب واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۷ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و

رویه‌ی شنی است .

- کلان کهریز ، کله مرغان ، کندکيله و کرماجان : هیچ یک از چهار روستا در محدوده‌ی سیاسی شهرستان نهاوند مشهود نیستند .

- کنگاور کهنه : جزء دهستان خزل شرقی است . در شمال غرب شهر نهاوند ، در حاشیه‌ی جنوبی دشت و پای دامنه‌ی ارتفاعات گرین واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۱/۱۴ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- کیوکی (گیوکی) : جزء دهستان سلگی است . در شمال غرب شهر نهاوند و حاشیه‌ی جنوبی دشت و دامنه‌ی ارتفاعات گرین واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۵/۲۲ کیلومتر و دارای راه درجه‌ی سه با وضعیت متوسط و رویه‌ی شنی است .

- ماران : جزء محدوده‌ی سیاسی شهرستان نهاوند نیست .

- محمود دیوانه (محمودیه) : جزء دهستان خزل شرقی است . در شمال غرب شهر نهاوند در حاشیه‌ی شمالی دشت و شمال شهر فیروزان واقع شده است . فاصله‌ی آن تا مرکز بخش در حدود ۶ کیلومتر و دارای راه خاکی است .

- نصرآباد : بر روی نقشه‌ی منطقه دیده نمی‌شود .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

جدول شماره ۱: بعضی از مشخصات روستاهای نام برده شده در متن اصلی

ردیف	نام روستا	جمعیت	وسعت ارضی به زوج عوامل	منبع آب	وضعیت زمین	توضیحات
۱	آزل کوزل پکسان	۱۵۰	۲۵	قنات، رودخانه‌ی ملایر	پست و بلند	
۲	آنگخته	۱۲۰		قنات	پست و بلند و دیم	
۳	الوان کمر (مزرعه)	خالی از سکنه	۲	چشمه	کوهسار	
۴	آشوند	۱۶۰	۱۵	قنات، چشمه‌سار	پست و بلند و غالب دیم‌کار	
۵	ازنهری	۲۰۰	۳۵	سراب گنبدکبود	سطح	
۶	اکبرآباد (مخروبه)	سکنه ندارد		رودخانه‌ی ملایر و نهاوند		خالصه‌ی دیوان همایون
۷	بیان	۲۰۰	۱۵۰	سراب گاماسیاب		
۸	باباقاسم	۴۰۰	۶۰	سراب گاماسیاب		اربابی
۹	بنمسه	۹۰	۱۵	قنات	پست و بلند، غالب دیم‌کار	
۱۰	بابارستم	۳۰۰	۳۰	سراب گاماسیاب	همراز	
۱۱	توزول	۵۰۰	۷۰	سراب گاماسیاب	سطح و آبی	
۱۲	بندامان	۹۰	۱۲	سراب گاماسیاب	سطح و آبی	
۱۳	توجک	۱۲۰	۲۰	قنات و چشمه‌سار	پست و بلند، غالب دیم‌کار	
۱۴	پوچگی	۶۰	۳۰	قنات	همراز	
۱۵	باروداب	سکنه ندارد		سراب مربوطه		
۱۶	توانه	۲۰۰	۴۰	قنات	همراز	
۱۷	تازنفر	۲۰۰	۲۰	قنات و چشمه‌سار (سراب بنفشه)		
۱۸	تایبه	۳۰۰	۵۰	رودخانه‌ی ملایر		
۱۹	جیبب آباد	۸۰	۶۰	رودخانه‌ی ملایر	سطح	
۲۰	حسن آباد (مزرعه)	سکنه ندارد				
۲۱	خرابه قلعه‌قباد (مزرعه)	سکنه ندارد	۱۰	سراب گاماسیاب	سطح	
۲۲	خرابه چرلک (مزرعه)	۲۵	۱۰	سراب گاماسیاب	سطح	
۲۳	خاریجان	۵۰	۱۲	قنات	سطح	

ردیف	نام روستا	جمعیت	وسعت ارضی به زوج عوامل	منبع آب	وضعیت زمین	توضیحات
۲۴	خواجه حسینی (مزرعه)	سکنه ندارد	۳	سراب گاماسیاب		
۲۵	دهنو	۹۰	۲۰	سراب گاماسیاب		
۲۶	دهبوره	سکنه ندارد	۷	سراب گاماسیاب	سطح	
۲۷	دره ابراهیم	۶۰	۵	سراب گاماسیاب	پست و بلند	
۲۸	دهنول	۶۰	۲۵	سراب گاماسیاب	سطح	آب نسابی
۲۹	ده حیدر	۱۸۰	۱۵	سراب گاماسیاب	کنار رودخانه‌ی گاماسیاب	
۳۰	دوچقای (ده چقای)	۱۱۰	۱۲		هموار	۳ دانگ خالصه، ۳ دانگ آری
۳۱	دره کله (درگله)	سکنه ندارد	۳۰	سراب گاماسیاب	پایین کوه گرو	
۳۲	دُرته	۲۷۰	۱۶	رودخانه‌ی کرک، سراب گیان	سطح	
۳۳	رض آباد	۹۰	۱۰	سراب گاماسیاب	هموار	
۳۴	رزنی	۵۰۰	۳۰	سراب فارسیان، قنات	سطح	
۳۵	رودباری (خالصه مغزوبه)	۱۲	۴۰ (دو زوج سکنه)	رودخانه‌ی ملایر	هموار	خالصه مغزوبه
۳۶	زدامین (دو قره) علیا و سفلی	۲۵۰	۳۰	سراب گاماسیاب	پست و بلند	
۳۷	شرخکند	۹۰	۱۰	سراب گاماسیاب	هموار	
۳۸	سفیدخانی	۲۰۰	۴۰	قنات، خرچنگ رود		۲ دانگ خالصه، ۲ دانگ آری
۳۹	شهران	۴۰۰	۳۰	سه چهار چشمه ساز از گرو	هموار و پست و بلند	
۴۰	سردوزان (سردوزان)		۱۶	سراب گاماسیاب	هموار	
۴۱	سعد و قاص	۲۰۰	۶۰	سراب گاماسیاب	سطح	خالصه
۴۲	شعبان	۴۰۰	۳۰	سراب گاماسیاب	هموار	
۴۳	شوشونه (مزرعه) احتمالاً (شیشنگه)	سکنه ندارد				

ردیف	نام روستا	جمعیت	وسعت ارضی به زوج عوامل	منبع آب	وضعیت زمین	توضیحات
۴۴	شهرک	۴۰۰	۲۰	سراب فارسبان و غیره	سطح	
۴۵	شادمانه	۱۰۰	۱۰	دو سه چشمه	پست و بلند و غالب دیم کار	
۴۶	شیراوند (خرابه)		۱۰۰			خالصه
۴۷	فارسبان (خرابه)	۱۰ خانوار		سراب فارسبان		خالصه
۴۸	عشیر قنبر (مغزوبه)			سراب گاماسیاب	هموار	خالصه
۴۹	نیازمان	۲۰۰	۲۰	سراب گاماسیاب (چشمه سارویار)	هموار	
۵۰	فنیجان	سکنه ندارد		سراب گاماسیاب	سطح	
۵۱	گاماسیا	۲۰۰	۲۵	دو چشمه سار		
۵۲	قلعه قباد	۲۰۰	۱۶	سراب گاماسیاب	هموار	
۵۳	کُیندر	۲۰	۳	چشمه‌ی آبی دارد		
۵۴	کوحانی	۳۷۰	۳۵	سراب گاماسیاب	هموار	
۵۵	گل زرد	۲۰۰	۱۶	سراب گاماسیاب	سطح	
۵۶	کله سار	۱۵۰	۱۲	چشمه سار	پست و بلند غالب دیم کار	
۵۷	کُرک پنشه	۵۰۰	۴۰	سرای دارد	بعضی هموار و بعضی پست و بلند	
۵۸	گوجیان (مزرعه)	سکنه ندارد		چشمه سیدان		
۵۹	گوشه‌ی باروداب	بزرگ سکنه دارد	اراضی ندارد			مطهری وصل به شهر
۶۰	گیان	۷۰۰	۱۰۰	سراب گیان	سطح	خالصه
۶۱	کفران	۳۵۰	۲۵	سراب گاماسیاب	سطح	
۶۲	گیل آباد	۲۵۰	۲۰	سراب گیان، سراب و رازانه	سطح	
۶۳	گوشه	۲۰۰	۲۰		سطح	
۶۴	گنبد کبود	۳۰۰	۳۰	رودخانه‌ی ملایر	سطح	
۶۵	گرت	۱۰۰	۳۰	رودخانه‌ی ملایر	سطح	
۶۶	گزه چقا	۱۰۰	۳۰	رودخانه‌ی ملایر	سطح	

ردیف	نام روستا	جمعیت	وسعت ارضی به زوج عوامل	منبع آب	وضعیت زمین	توضیحات
۶۷	کاریز صفی خان	۳۵۰	۳۰	قنات	هموار	
۶۸	خَلجِ رود					رودخانه ایست که در قریه سرخلیج و پانچ را مشروب می کند و به رودخانه گاماسیاب می ریزد
۶۹	داس کتاب	سکنه ندارد	۷	چشمه سار	پست و بلند	
۷۰	دهنو	۳۵۰	۴۰	رودخانه‌ی تویسرکان	سطح	خالصه
۷۱	دژ میرزا	سکنه ندارد	۶	آب ندارد	دیم کار	
۷۲	ده کبود	۷۰	۱۰	آب ندارد	دیم کار	
۷۳	داریاب	۱۰۰	۱۰	آب ندارد	دیم کار	
۷۴	زایون (مزرعه)	۶۰	۵		دیم کار	
۷۵	سرخلیج		۳۰	سرآب مربوطه		
۷۶	سنگ سفید	۲۰۰	۲۰	رودخانه‌ی افشار (کنگاور)		
۷۷	سیاه دره	۱۰۰	۶			
۷۸	نقط زل	۱۰ خانوار	۶		دیم کار	
۷۹	عبدالملکی	۲۰۰	۱۵	رودخانه‌ی تویسرکان	سطح	خالصه
۸۰	قلعه فولاد	۱۵۰	۱۰		پست و بلند	
۸۱	قلعه	سکنه ندارد	۱۰	رودخانه‌ی گاماسیاب	بعضی هموار، بعضی پست و بلند	
۸۲	قیلاب	۱۵ خانوار	۲۰		دیم کار	
۸۳	کلن کهریز	سکنه ندارد	۱۵		پست و بلند	
۸۴	کله مرغان	۴ خانوار	۱۰		دیم کار	
۸۵	کند کوله	۱۶۰	۳۰	چشمه سار	پست و بلند، دیم کار	
۸۶	کوماجان	۴۰۰	۳۰	رودخانه‌ی افشار	سطح	
۸۷	کاهریز توفراخ	۱۵۰	۱۵	قنات کوچک		

ردیف	نام روستا	جمعیت	وسعت ارض ۴ زوج هکتار	منبع آب	وضعیت زمین	توضیحات
۸۸	نوردیان (گردیان)	۱۵۰	۲۰	سراب گاماسیاب	سطح	
۸۹	کنگاور کهنه	۲۰۰	۳۰	سراب کنگاور کهنه		
۹۰	کیرکی (کیرکی)	۲۵۰	۱۲		سطح	
۹۱	محموده پیرانه (محمودوند)	۹۰	۱۰	چشمه سار		
۹۲	باران (داری چهارمزرعه) به نام های دهرده کهنه، پاقله دهر آب است	۱۰۰ خانوار	۱۰۰	سراب ماران	سطح	خالصه
۹۳	نصیرآباد	۵۰	۲۰	رودخانه ی تریسرکان	سطح	

منابع و مأخذ

- جلالوند ، گودرز ، نگارشی بر ژئومرفولوژی دشت نهاوند ، پایان نامه ی کارشناسی ، گروه جغرافیا ، دانشگاه شهید بهشتی سال ۱۳۷۳.
- فرهنگ ده های ایران ، شناسایی عمومی ، استان همدان ، وزارت جهاد سازندگی ، ۱۳۶۸.
- گزارش وضعیت راه های روستایی نهاوند ، مدیریت جهاد سازندگی نهاوند ، معاونت طرح و برنامه.
- نقشه ی توپوگرافی همدان ، مقیاس : ۱:۲۵۰۰۰۰ ، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح ، شماره ی NI39-5 سری K551.
- نهاوند در آینه ی آمار ، مؤسسه ی فرهنگی علیمرادیان ، سال ۱۳۷۶.